MARS *et* HISTORIA

25 JAAR
MARS et HISTORIA
1966 - 20 augustus - 1991

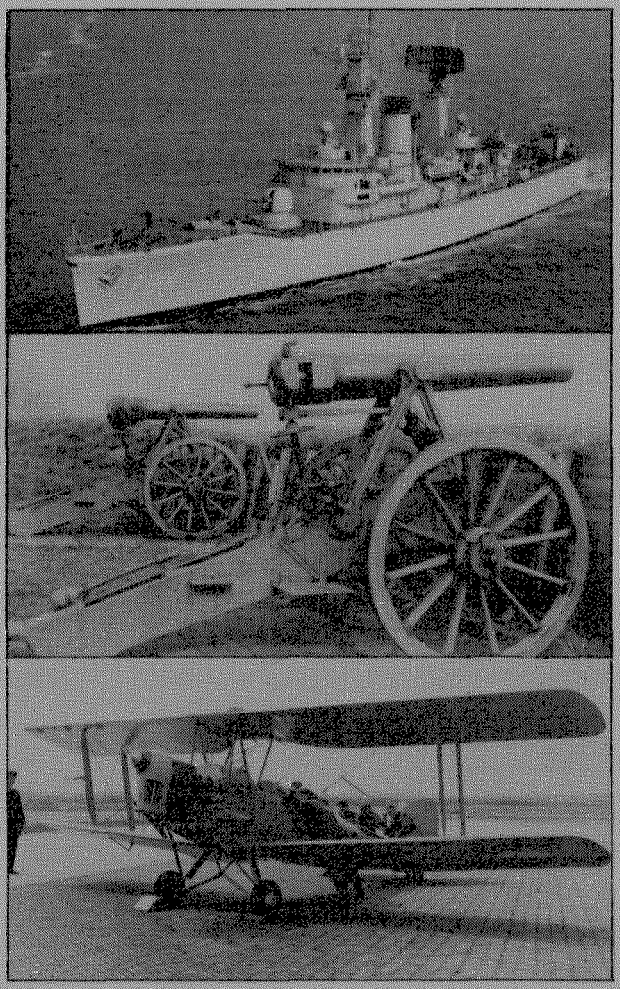

25e Jaargang nummer 3 - mei/juni 1991

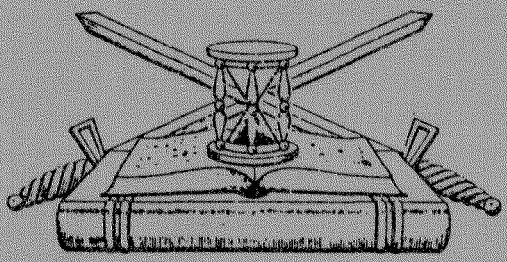

ORGAAN
van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie. Opgericht 20 augustus 1966. Verschijnt 6 x per jaar.

Beschermheer: Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden.

SAMENSTELLING VAN HET BESTUUR:
Voorzitter: H. Muller, **Vice-Voorzitter:** F.J. van Lier, **1e Secretaris:** mevr. P.H.Th. Dumon, **Penningmeester:** drs. J.A. Bom, **2e Secretaris:** E.W. van Popta, **Leden:** jhr.mr. D.J.H.N. den Beer Poortugael, J. van den Berg, B.C. Cats, J.A.H. Engelman, H.F. Fabri, mr. C.J.H. Kramers, C.B. Nicolas.

ADRESSEN DAGELIJKS BESTUUR:
Voorzitter: Willem III-laan 14, 4835 LB Breda, tel.: 076-653239. **Vice-voorzitter:** Herenstraat 9, 4116 BK Buren. **Secretaris:** Aart van der Leeuwlaan 56, 2624 LD Delft, tel.: 015-567564. **Penningmeester:** Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar, tel.: 01751-18624. De contributie bedraagt per jaar min. **f 35,00**, te storten op rek.nr. **65.82.12.125** van de Nederlandsche Middenstandsbank te Wassenaar, t.n.v. de Nederlandse Vereniging van Militaire Historie of op giro **29 40 790** van de N.V.M.H. te Wassenaar.

SAMENSTELLING REDAKTIECOMMISSIE:
J. van den Berg, H.F. Fabri, E.W. van Popta.
Redaktie-adres: Cronestein 85, 2804 EL Gouda.
Ledenadministratie: Mevr. P.H.Th. Dumon, Aart van der Leeuwlaan 56, 2624 LD Delft, tel.: 015-567564.

AFDELINGSCORRESPONDENTEN:
(1) 'KRIJGSGESCHIEDENIS, KORPSGESCHIEDENIS KL' vóór 1813, olv drs. J.P.C.M. van Hoof, Abrikozenstraat 224, 2564 VZ 's-Gravenhage 070-3251955
ná 1813 olv E.H. Brongers, Rhodestraat 20, 6363 AZ Wijnandsrade (gem. Nuth) 045-242962
Middeleeuwen olv drs. R.P. de Graaf, Poortjesgoed 14, 3901 LC Veenendaal 08385-27780
(2) 'TRADITIES EN CEREMONIEEL' olv P. van der Burg, Hoofdstraat 94, 3972 LC Driebergen 03438-17588
(3) 'UNIFORMKUNDE' olv F.A.Th. Smits jr., Wilgendreef 289, 2272 ET Voorburg 070-3873961
M. Talens, Salomonszegel 115, 7322 ET Apeldoorn 055-661706
(4) 'RIDDERORDEN EN ONDERSCHEIDINGEN' olv H.G. Meyer, Vollenbergstraat 6, 5801 RP Venray 04780-82992
B.W. Wagenaar, Händelstraat 18, 1901 VA Castricum 02518-53084
(5) 'MILITAIRE EMBLEMEN' olv B.C. Cats, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum 02159-13563
C. van Ekeris, Anslostraat 183, 2533 KD 's-Gravenhage 070-3886566
(6) 'WAPENS EN MUNITIE' olv J. Lenselink, Oxfordlaan 49, 2314 EB Leiden 071-894012
(7) 'MILITAIRE MUZIEK' olv mr. R.A. Schimmel, De Mildestraat 57, 2596 SW 's-Gravenhage 070-3246568
(8) 'OVERZEESE VERSTERKINGSWERKEN MET NEDERLANDSE HISTORIE' olv. A.F. Lancker, Weidemolen 56, 1703 TB Heerhugowaard 02207-43171
(9) 'MARITIEME GESCHIEDENIS' olv M.K. Zaagman, Ds. Van den Boschlaan 225, 2286 PH Rijswijk (ZH) 070-3946539
(10) 'NAPOLEONTICA' olv Joh. Schaede, Wouwermanstraat 31III, 1071 LW Amsterdam 020-6624311
(11) 'TWEEDE WERELDOORLOG' olv E.H. Brongers, Rhodestraat 20, 6363 AZ Wijnandsrade (gem. Nuth) 045-242962
(12) 'MILITAIRE EN CIVIELE MINIATUURFIGUREN' olv D.E.J. Stoot, De Wouden 87, 9405 HC Assen
(13) 'VAANDELS EN STANDAARDEN' olv Kl. Sierksma, 'Nij Midgaard', Woelwijk 1, 9255 KE Tytsjerk 05118-2524
(14) 'EERSTE WERELDOORLOG' olv dr. F. Snapper, Burg. Patlijnlaan 136, 2585 BM 's-Gravenhage
(15) 'KONINKLIJKE MARINE' olv B.E. Stuit, Middelzand 2711, 1788 CM Den Helder 02230-44649
(16) 'MILITAIRE GENEALOGIE' olv G. van Zuijdam, Dennenlaan 12, 7313 AM Apeldoorn 055-553839
W. Plink, Middachten 53, 8162 CK Epe 05780-12138
(17) 'MILITAIRE FOLKLORE' olv F.W. van Steen, Lion Cachetstraat 2, 3851 ZE Ermelo 03417-51983
(18) 'MILITAIRE VOERTUIGEN EN TANKS' olv M.C. van der Hoog, Surinamestraat 40, 2585 GK 's-Gravenhage 070-3634391
J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, 2105 XG Heemstede 023-291324
W. den Dunnen, Eekhoornrade 50, 2544 VB 's-Gravenhage 070-3679631
(19) 'KONINKLIJKE LUCHTMACHT' olv J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda 01820-34283
Dr. P.C. Boer, Waterklaver 2, 2804 PN Gouda 01820-35332
(20) 'KNIL' olv C.A. Heshusius, Van Alkemadelaan 350, flat 316, 2597 AS 's-Gravenhage 070-3248495
(21) 'MILITAIRE BIBLIOGRAFIE TIJDSCHRIFTEN' olv drs. M.J. Lohnstein, Vondellaan 15, 6881 MC Velp 085-615484
(22) 'MILITAIRE GEDENKTEKENS EN MONUMENTEN' olv drs. J.A. Bom, Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar 01751-18624
J. Albarda, Lindenheuvel 12A, 1217 JX Hilversum 035-46815
(23) 'KORPS MARINIERS' olv drs. J. Nuis, Graaf Willem de Oudelaan 187, 1412 AS Naarden 02159-46037

Reeds verschenen nummers kunt U, zolang de voorraad strekt bestellen bij J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda, tel.: 01820-34283.
Losse nummers (inclusief portokosten) *f* 6,75, over te maken aan de penningmeester. Lustrumnummers (5/81 en 5/86) *f* 12,50 (inclusief portokosten). Themanummer 40/45 (3/90) *f* 10,- (inclusief portokosten).
Enveloppen 'Nederlandse schilders van militaire taferelen' *f* 6,- per stuk (inclusief portokosten) overmaken op postgiro 3141628 t.n.v. H. Muller te Breda.
Verkrijgbaar zijn de nrs. 2 (W.C. Staring), 3 (J.W. van Oorschot), 4 (A.M. Luyt) en 5 (H.M. Krabbé).

MARS *et* HISTORIA

De 'NEDERLANDSE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE MILITAIRE HISTORIE', opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij K.B. no. 50 van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de studie van geschiedenis, ceremoniëel, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen van militaire en semi-militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

INHOUD

F.J. van Lier: Militariade
L.M. Kruik: De geschiedenis van Hr.Ms. Tromp
J.F.G. Einthoven: Loopbaan van C.J. Riesz, Gen.-maj. tit. der Artillerie
Mr. C.J.M. Kramers: Nederland bevrijdt Ierland anno 1797.
L. Schuitemaker: Het Russisch Breedspoor
Boekbesprekingen
Diversen
Bestuursmededelingen.

NAJAARSEXCURSIE BOURTANGE

meer
in het volgende nummer

RICHTLIJNEN VOOR DE INZENDING VAN KOPIJ

1. Tekst

a. Onder de titel: naam auteur met eventuele titel.
b. Kopij typen op A-4 met anderhalve regelafstand.
c. Marge ca. 5 cm.
d. Pagina's bovenaan doorlopend nummeren.
e. Bij latere tussenvoegingen van pagina's nummer van voorgaande pagina gevolgd door letter (a, b, enz.).
f. Spelling: voorkeurspelling (Van Dale/Woordenlijst Spellingscommissie).
g. Opnieuw typen van een pagina, in geval van veel doorhalingen/wijzigingen/correcties.

2. Illustraties

a. Foto's zwart/wit, glanzend; formaat 9 x 12 of 13 x 18 (ook kleurenfoto's, géén negatieven of dia's).
b. Op de achterzijde vermelden: Mars et Historia/naam auteur/nummer waarmee in de tekst naar de afbeelding wordt verwezen.

3. Inlevering kopij

Redaktie-adres: Cronestein 85,
2804 EL Gouda, tel.: 01820-34283.

Bij voorbaat dank voor Uw medewerking.

Militariade

Een onregelmatig verschijnende rubriek met wetenswaardigheden over onze interessegebieden, met U en voor U verzameld door F.J. van Lier, Herenstraat 9, 4116 BK Buren (Gld).

1. Een enthousiaste brief uit Nieuw Zeeland vormt het onderwerp van dit eerste militariadepunt.De brief is afkomstig van de heer E.M.R. Klinkhamer (zoon van wijlen LKol Wnr Ir. J. Max Klinkhamer),Oranje Private Museum 'Rangimarie',617 East Heretaunga Street, Hastings 4201, New Zealand.
   Hij bevindt zich al bijna 39 jaar in dat verre land en schrijft ons nu onder andere:
   'Als klein kind ben ik al begonnen met het verzamelen van Hollandse militaria. Omdat ik al zolang aan het verzamelen ben, begint mijn museum te klein te worden. Ik moet nu dus inkrimpen en ga enig materiaal wegdoen. Mijn lijsten met dat materiaal zijn beschikbaar. Mijn eigen interesse betreft Nederlandse orden, onderscheidingen en (veldtocht) medailles, militair en civiel. In mijn museum zijn er nu bijna vierhonderd exemplaren van, van MWO tot Waterloo. Een lijst met mijn verlangens is beschikbaar.'
   Geïnteresseerden kunnen zich in verbinding stellen met de heer Klinkhamer (tel. (06) 878-4463). Voor serieuze ruilcandidaten is bij mij ook een fotokopie der lijsten beschikbaar, mits bij de aanvrage *f* 2,25 aan geldige postzegels wordt bijgesloten.

2. 'Boeggolf voor Korea' is de naam van een boek, dat de wederwaardigheden van de schepen van de Koninklijke Marine in de Koreaanse wateren tussen 1950 en 1955 beschrijft. Het werd geschreven door Chris Mark, die destijds geplaatst was aan boord van Hr.Ms. Van Zijll, de laatste van de ingezette Marineschepen. In totaal zijn zes schepen door de Nederlandse regering ter beschikking gesteld van de Verenigde Naties. Het boek van Mark is prettig geschreven, niet al te diepgaand, maar mede door de ruim negentig foto's toch een welkome aanvulling op het schaarse boekenbestand omtrent de Nederlandse participatie in Korea.
   'Boeggolf voor Korea' is verkrijgbaar in de boekhandel. Prijs *f* 40,50. Het ISBN-nummer is: 90 6825 078 7.

3. In de serie boekwerkjes,die getiteld is 'Nederlandse Militaire Luchtvaart' en waarin de vliegtuigen worden beschreven, die hebben gevlogen bij de militaire luchtvaart in Nederland en de (voormalige) overzeese gebiedsdelen, is als deel 6 het tweede deeltje over de Fokker D-XXI verschenen. In dit vervolgdeeltje wordt het accent vooral gelegd op het operationele gebruik van deze eenmotorige jager, speciaal tijdens de Meidagen 1940. Het boekje wordt uitgegeven door de Stichting Vrienden van het Militaire Luchtvaartmuseum in samenwerking met de afdeling Luchtvaartkennis van de K.N.V.v.L. en kost bij afhalen in de souvenirshop van het M.L.M. *f* 5,-. Schriftelijk bestellen kan ook door overmaking van *f* 8,- op postbanknummer 413222 ten name van H.J. de Jong te Spijkenisse.

4. Tot en met 23 oktober 1991 wordt in het Legermuseum te Delft de tentoonstelling 'Spot op het leger; honderd jaar politieke prenten over het Nederlandse leger' gehouden. Deze expositie wordt georganiseerd in samenwerking met de honderdjarige Sectie militaire geschiedenis van de Landmachtstaf.
   Tot en met 30 september 1991 wordt in het Marechausseemuseum te Buren de tentoonstelling 'Maastrichts aardewerk'

gehouden. Daarbij ook een vitrine met aardewerk, voorzien van afbeeldingen, die betrekking hebben op militaire onderwerpen.

5. In een nieuw advies van de Maatschappelijke Raad voor de Krijgsmacht (MRK) wordt een lans gebroken voor een nog meer open houding van de Defensieorganisatie, een verdere professionalisering van de afdelingen voorlichting van de krijgsmachtdelen, de toepassing van overredende communicatie in Defensievoorlichting en meer aandacht voor de voorlichting aan het eigen personeel. Op maandag 8 oktober 1990 ontving minister A.L. ter Beek het eerste exemplaar van dit advies, dat is getiteld: 'De publieke presentatie van de krijgsmacht'. Losse exemplaren van dit advies kunnen worden verkregen door overmaking van *f* 6,- naar postbanknummer 575800 ten name van Alg. secretariaat MRK, Den Haag, onder vermelding van het gewenste advies.

L.M. KRUIK

De geschiedenis van Hr.Ms. Tromp

Hr.Ms. Tromp was in haar oorspronkelijke vorm, ontwerp 1931, gelijk aan Hr.Ms. Jacob van Heemkerck, waarvan de geschiedenis eerder in dit blad beschreven werd. De Tromp was aanvankelijk bedoeld als flottieljeleider en werd later door de geallieerden als lichte kruiser aangeduid. Het schip heette kortweg Tromp. Met deze korte naam werden zowel admiraal Maarten Harpertszoon Tromp als diens zoon Cornelis Tromp geëerd.

BOUW EN OEFENREIZEN. NAAR DE OOST

Het schip werd op 17 januari 1936 op de werf 'De Nederlandse Scheepsbouw Maatschappij' te Amsterdam onder bouwnummer 240 op stapel gezet. De bouwkosten bedroegen vijf miljoen gulden. De tewaterlating werd door H.M. Koningin Wilhelmina op 24 mei 1937 verricht. De veertiendaagse proeftocht, die op 28 maart 1938 begon, veranderde het uiterlijk van het schip. Het achterdek, dat tot bij de schoorsteen doorliep, werd korter. Het bakdek werd verlengd. De indienststelling vond plaats op 18 augustus 1938. De eerste commandant was kapitein ter zee L.A.C.M. Doorman. Na de indienststelling werd twee maanden nabij Nederland geoefend. In deze periode nam de Tromp als vlaggeschip deel aan de vlootrevue te Scheveningen, samen met een groot aantal andere schepen, waaronder Hr.Ms. Kruiser Sumatra, Hr.Ms. Pantserboot Brinio, Hr.Ms. Torpedoboten Z6 en Z7, een aantal onderzeeboten, w.o. de zeer moderne O16, en de mijnenleggers Hr.Ms. Willem van Ewijck, Pieter Florisz, Jan van Gelder en Abraham van der Hulst. Ook een aantal vliegtuigen van de Marineluchtvaartdienst gaf hierbij acte de présence. Overigens wordt in 'De Nederlandse Onderzeedienst 1906-1966' (blz. 275) opgegeven dat de onderzeeboten O16, O13, O12 en O9 aan deze vlootrevue deelnamen. In andere bronnen worden echter meestal de O16, O15, O11 en O8 gemeld, onder andere in het Marine Jaarboekje 1968 op blz. 304. Hr.Ms. O9 was zeker in Scheveningen aanwezig (zie Marine Jaarboekje 1975, blz. 439).

Hr.Ms. Tromp bezocht in november 1938 Portsmouth en Napels. Het tweede bezoek aan de Middellandse Zee, waarvoor op 9 januari 1939 vanuit Nederland werd vertrokken en waarbij ook Lissabon, Funchal, Casablanca, Gibraltar, Tunis en Bordeaux zouden worden aangedaan, strandde voortijdig. Terwijl het schip te Lissabon voor

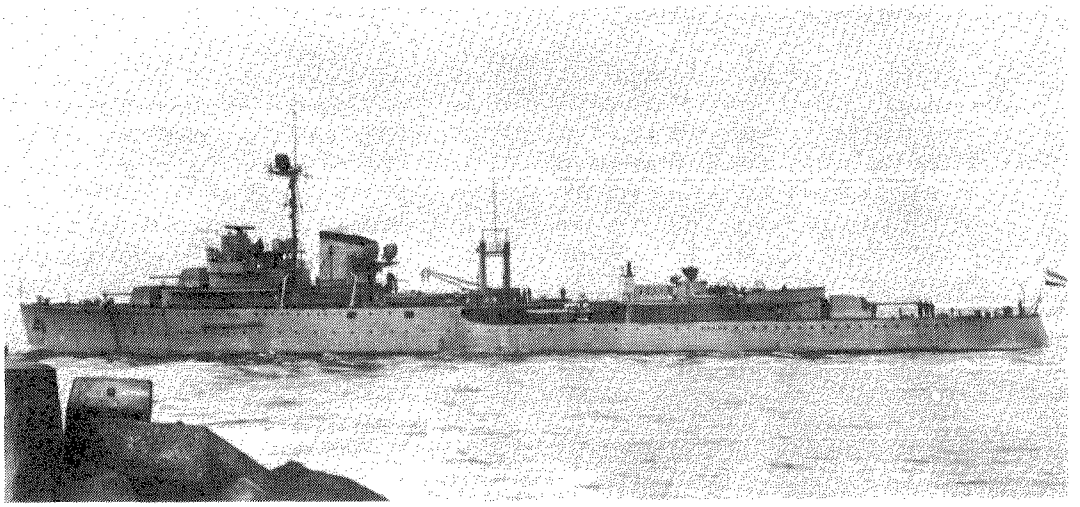

Foto 1: Hr.Ms. Tromp op de eerste dag van haar proefvaart, 28 maart 1938.

anker lag, werd het door het Duitse passagiersschip Orinoco aangevaren, waardoor de voorgenomen reis moest vervallen en de Tromp te Lissabon een dokbeurt moest ondergaan.
Hr.Ms Tromp nam van 28 april tot 1 mei 1939 deel aan de vlootrevue te Rotterdam en maakte een oefentocht op de Noordzee met Koningin Wilhelmina aan boord. Hieraan namen ook Hr.Ms. Kruiser Sumatra en vier mijnenvegers deel. Van 22 mei tot 1 juni 1939 werd een oefenreis naar Oslo gemaakt.
Hierna zou Hr.Ms. Tromp voor vlagvertoon via West-Indië en het Panamakanaal naar Nederlands-Indië gaan. Door de internationale toestand ging dit niet door en in plaats daarvan besloot men het schip met spoed via het Suezkanaal naar de Oost te zenden. Hiertoe vertrok Hr.Ms. Tromp op 19 augustus 1939 onder commando van kapitein ter zee J.W. Termijtelen uit Den Helder. Tijdens deze uitreis was een vliegtuig ingescheept. De Tromp was hiervoor ingericht, ofschoon er geen catapult aanwezig was.
Direct na aankomst te Sabang op 10 september 1939 maakte het schip een verkenningstocht in de wateren bezuiden Java, waarna het in de tweede helft van september 1939 de haven van Tandjong Priok binnen liep. De volgende dag stoomde de Tromp op naar Soerabaja waar zij voor ruim twee weken in reparatie ging. Op 23 oktober 1939 werd de Tromp ingedeeld in het Nederlands-Indisch Eskader. Nu volgde een periode van oefenen, patrouilletochten en escortereizen door de gehele archipel en de Indische Oceaan, afgewisseld met reparatie en onderhoud. Zo was de Tromp op 18 december 1939 weer te Tandjong Priok
In de tweede helft van augustus 1940 maakte de Tromp een escorte reis van Makassar naar Soerabaja en aan het eind van augustus een reisje van Priok naar Belawan.
Van 18 tot 24 december 1940 werd een reis gemaakt van Nederlands Nieuw-Guinea naar de Zuidwest-Marshalleilanden en terug naar Manokwari, waar het schip op 11 januari 1941 aankwam. Na een verblijf aldaar van enige dagen werd koers gezet naar het Ajoe eiland bij Waigeo en vandaar werd een escorte gemaakt naar de Gilberteilanden. Hr.Ms. Tromp verbleef gedurende de maanden mei en juni 1941 in de Australische wateren. Op 19 juli 1941 kwam het schip voor een verblijf van twee weken aan in Soerabaja. Hierna voerde het patrouilles in de archipel, voor het merendeel in de Javazee, uit.
Op 25 november 1941 deed Hr.Ms. Tromp mee aan een zoekactie naar de Kruiser HMS Sidney die spoorloos was. Hierbij werd het boordvliegtuig ingeschakeld. Op 1 december 1941 arriveerde de Tromp weer te Soerabaja, vanwaar het op 2 december

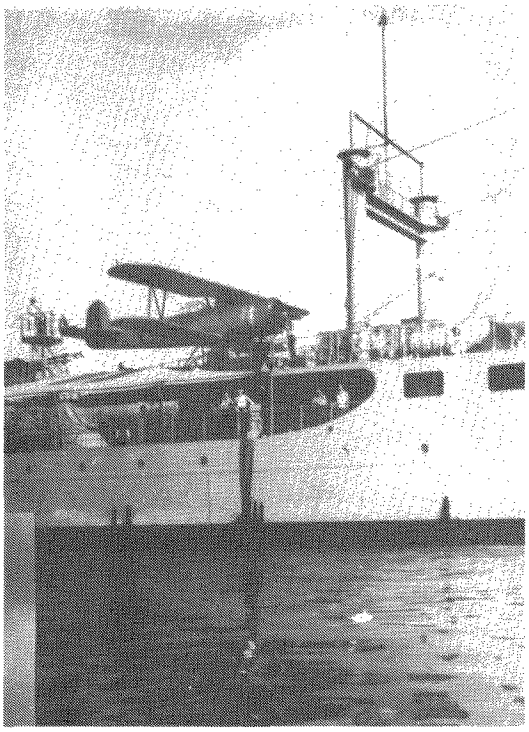

Foto 2: Op 19 augustus 1939 vertrok Hr.Ms. Tromp naar de Oost. Tijdens deze reis werd een Fokker zeeverkenner meegevoerd.

vertrok naar Straat Karimata en de Gaspar Straten. Op 10 december weer te Soerabaja terug, vertrok het schip diezelfde dag, vergezeld van Hr.Ms. torpedobootjagers Banckert en Piet Hein, naar de Waworade Baai.

8 december 1941: OORLOG MET JAPAN
Vanaf 12 december werden patrouilles in Straat Makassar uitgevoerd, terwijl op 16 december de koers verlegd werd naar de Javazee. Van 22 december 1941 tot 24 januari 1942 werden konvooien beschermd tussen Singapore en de Indische Oceaan via Straat Soenda. Op 27 januari 1942 ging de Tromp weer naar Soerabaja, waar het schip op 3 februari ingedeeld werd bij de Combined Striking Force (CSF), die onder bevel stond van SBN K.W.F.M. Doorman. De CSF bestond uit de kruisers Hr.Ms. De Ruyter en Tromp, de USS Houston, USS Marblehead en Hr.Ms. Torpedobootjagers Van Ghent, Piet Hein en Banckert en vier Amerikaanse torpedobootjagers. Op 4 februari 1942 volgde een aktie in de Balizee bij Kangean, waarbij aanvallen van Japanse bommenwerpers werden doorstaan. De kruisers Houston en Marble Head liepen hierbij schade op. Op 7 februari 1942 ging de Tromp samen met de De Ruyter naar Tjilatjap om olie te

Foto 3: Hr.Ms Tromp op patrouille en de Indische wateren.

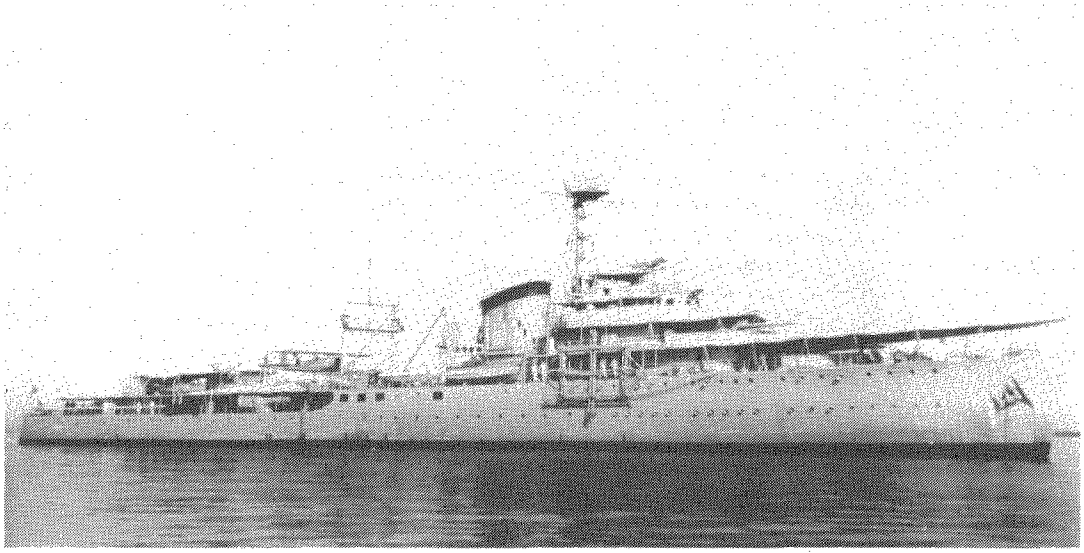

laden. Op 8 februari gingen beide schepen weer terug naar de Javazee.
Op 14 februari 1942 ging de CSF olie laden in Oosthaven. De strijdmacht bestond toen uit Hr.Ms. Kruisers De Ruyter, Java en Tromp, HMS Exeter en HMS Hobart, Hr.Ms. Torpedobootjagers Banckert, Van Ghent, Kortenaer en Piet Hein en zes Amerikaanse torpedobootjagers. Vanuit Oosthaven werd weer naar de Javazee vertrokken. Op 14 februari ging het vlootverband door de Stolzestraat tussen Banka en Billiton naar de Zuid-Chinese Zee voor een offensieve stoot benoorden de Gaspar Straten, ten Noorden van Banka en Billiton, om te proberen de Japanse landingsvloot met bestemming Palembang tegen te houden. Op 15 februari kreeg de CSF in de Gaspar Straten vliegtuigaanvallen te verduren. Deze aanvallen duurden acht uur, waarbij de Nederlandse schepen evenwel onbeschadigd bleven.
Na deze aktie ging men naar Tandjong Priok, vanwaar men op 17 februari met bestemming Soerabaja vertrok, waar men de volgende dag aankwam. Op dezelfde dag vertrok Hr.Ms. Tromp, onder commando van kapitein ter zee J.B. de Meester en vergezeld van de vier Amerikaanse torpedobootjagers USS Stewart, Parrott, Edwards en Pillsbury naar Straat Badoeng ten Z.O. van Bali. Hier werd een aanval op de Japanse invasievloot uitgevoerd. In de tweede aanvalsgolf viel ook Hr.Ms. Tromp in de nacht van 19 op 20 februari 1942 de Japanse schepen aan. De Tromp kreeg elf voltreffers, waarbij de brug, de commandotoren met de vuurleidingsapparatuur, de voor en stuurboord zoeklichten en de gyrokompassen ernstig beschadigd werden. Door de zuiging van een overkomende granaat viel kanon I om. Het pantserdek bleef onbeschadigd. Het gevecht duurde in totaal zes minuten, waarbij op de Hr.Ms. Tromp tien doden vielen en dertig man gewond werden, waarvan 17 zwaar. Het schip verschoot in die tijd 72 granaten en 240 mitrailleurkogels. Op 20 februari werd het schip aangevallen door Japanse bommenwerpers, maar bereikte toch Soerabaja, waar het schip voorlopig hersteld werd.

NAAR AUSTRALIË. KONVOOIREIZEN
Op 23 februari 1942 vertrok Hr.Ms. Tromp via Straat Bali naar Australië. Op 27 februari kwam het schip voor reparatie te Fremantle aan. Op 4 maart werd doorgevaren naar Sidney, waar het van 6 tot 26 maart in het Cockatoo Dock ging. Diverse voorzieningen werden getroffen. Zo werden twee kanons van 7.5 cm bij geplaatst en werd de luchtdoelbatterij versterkt met 6 Oerlikon mitrailleurs van 20 mm. Ook werd een radarinstallatie geplaatst.
Nadat het schip eind april het dok verlaten had, vertrok Hr.Ms. Tromp op 17 mei weer naar zee, waar direct jacht werd gemaakt op een Japanse onderzeeboot. Daarna werden tot 7 juni vanuit Sydney drie konvooireizen om de noord gemaakt, waarna het schip weer in het dok ging tot midden juni 1942. Daarna werd tot 2 juli een konvooireis gemaakt van Sidney naar Nieuw Caledonië v.v., terwijl van 4 tot 14 juli een konvooi reis naar Fremantle begeleid werd.
Vanuit Fremantle werden gedurende ca. vier maanden onder Amerikaans bevel bij de 'Seventh Fleet' konvooireizen naar o.a. de Indische Oceaan, Kaap Leeuwin en Albany gemaakt. Op 6 oktober 1942 werd weer teruggekeerd naar Sidney; van half oktober tot november ging het schip naar de werf, waar een nieuwe radarinstallatie geplaatst werd. Hierna werden weer enige konvooireizen gemaakt: de eerste naar Melbourne en op 2 december 1942 naar Tasmanië en West Nieuw-Zeeland v.v. Van 15 tot 17 december was men in Nieuw-Zeeland. Tot de geëscorteerde schepen behoorden in deze decembermaand de Mauretania, de Queen Mary, de Aquitania, de IIe de France en de Nieuw Amsterdam. De Tromp keerde terug naar Melbourne en vandaar naar Fremantle. Hierna werd geoefend met o.a. Hr.Ms. Jacob van Heemskerk. Op 22 januari 1943 werd door een detachement van Hr.Ms. schepen Tromp, Jacob van Heemskerk, Van Galen en Tjerk Hiddes deelgenomen aan een parade te Fremantle ter gelegenheid van de geboorte van HKH Prinses Margriet op 19 januari. Nu volgde tot oktober 1943 een periode van negen maanden konvooivaren vanuit Fremantle. Veel werd samengewerkt met

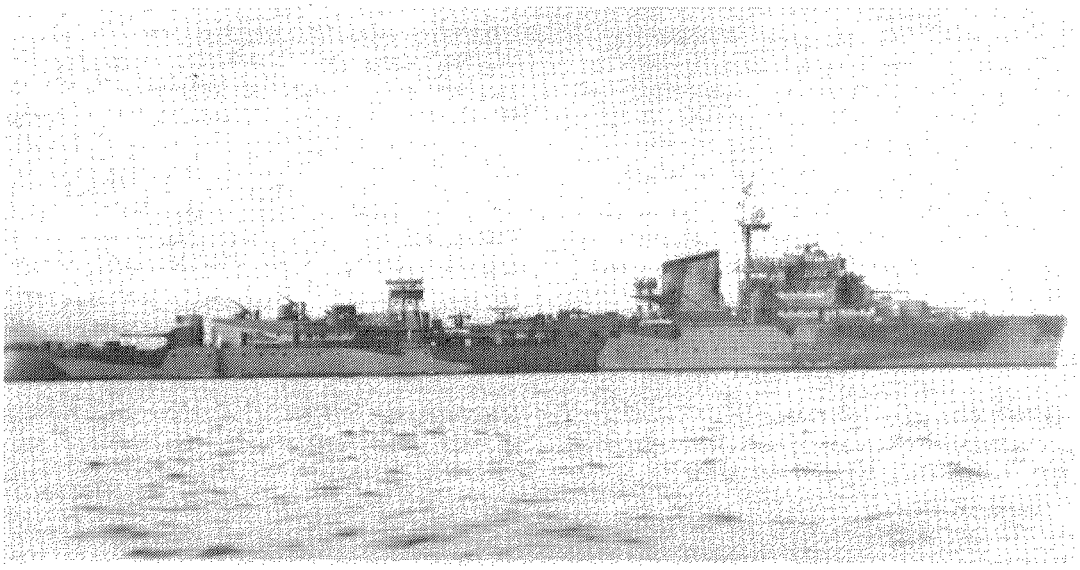

Foto 4: Hr.Ms. Tromp tijdens haar Australische periode.

Foto 5: Op 8 januari 1949 werd Hr.Ms. Tromp bij Koninklijke Vermelding bij Dagorder onderscheiden.

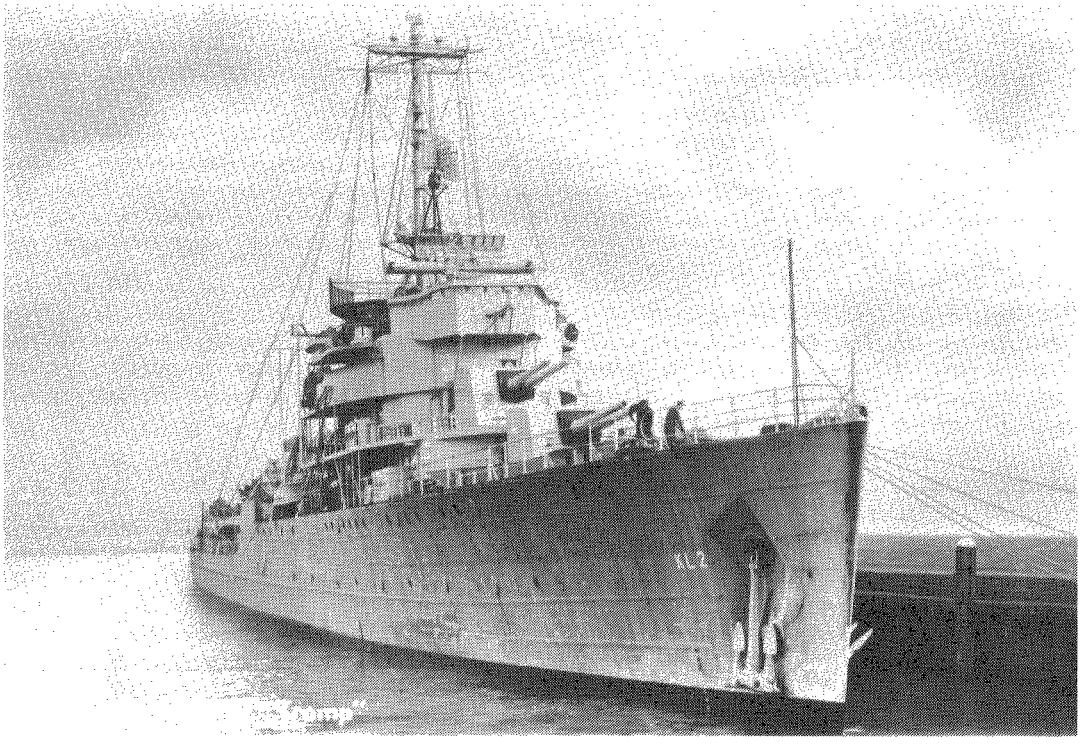

Hr.Ms. Jacob van Heemskerk, Van Galen en Tjerk Hiddes. Hr.Ms. Kruiser Sumatra was in die tijd te Portsmouth (GB) opgelegd, zodat alle op dat moment nog varende kruisers en jagers te Fremantle waren. De overige schepen waren immers in Nederlands-Indië ten onder gegaan. In februari 1943 begeleidde de Tromp met Hr.Ms. Van Galen het Britse Troepentransportschip Mauretania. In diezelfde maand begeleidde de Tromp samen met de kruisers HMS Devonshire, Gambia en Hr.Ms. schepen Jacob van Heemskerk, Van Galen en Tjerk Hiddes ook een konvooi met o.a. de troepentransportschepen Queen Mary, Aquitania, Mauretania, Ile de France en de Nieuw Amsterdam.
In oktober 1943 werden enige reparaties uitgevoerd te Fremantle en Melbourne en vanaf eind oktober tot 24 november te Sidney. In Melbourne werd het schip voorzien van een radarhut op het seindek en werden twee stukken van 7.63 cm op het tentdek geplaatst. Ook werden de beide dubbelopstellingen van 12.7 mm vervangen door enkele van 40 mm. Vier mitrailleurs van 7.7 mm, die zich aan boord bevonden, werden afgegeven. De maand december werd weer gevuld met konvooireizen.

INGEDEELD BIJ DE BRITSE EASTERN FLEET

Op 4 januari 1944 werd onder commando van kapitein ter zee F. Stam Australië verlaten met bestemming Ceylon. Op 13 januari arriveerde de Tromp te Colombo, waar het schip in de Britse Eastern Fleet werd opgenomen. Hr.Ms. Van Galen en Tjerk Hiddes volgden iets later. Hr.Ms. Tromp had zich door haar gelukkige vaart reeds enige bijnamen verworven, 'Lucky Ship' en bij de Australiërs 'The Ghost Ship'. De Japanners hadden al vijf maal bekend gemaakt dat Hr.Ms. Tromp door hen tot zinken was gebracht!
Op 17 januari 1944 werd Colombo verlaten met bestemming de hoofdbasis van de Eastern Fleet, Trincomalee, waar men op 20 januari arriveerde. In de volgende negen maanden fungeerde Trincomalee als basis. Na een aantal oefenreizen vertrok de Tromp voor reparatie naar Colombo, waar het op 21 februari aankwam. Op 11 maart keerde de Tromp terug naar Trincomalee, waarna in het tweede deel van maart een konvooireis volgde. Op 16 april werd in gezelschap van een Brits en een Amerikaanse vliegkampschip, drie slagschepen (twee Britse en de Franse Richelieu), een Britse slagkruiser, zes kruisers (vier Britse, een Nieuw-Zeelandse en Hr.Ms. Tromp), vijftien jagers (zeven Britse, drie Amerikaanse, vier Australische en Hr.Ms. Van Galen) en 83 vliegtuigen vertrokken voor een aanval op Sabang, Noord-Sumatra, die op 19 april werd uitgevoerd. Op 21 april was men terug op de basis. Dezelfde formatie schepen voerde ook een aanval op Soerabaja uit. Daartoe vertrok men op 6 mei uit Trincomalee en werd er op 15 mei in de Exmouth Gulf Australië gebunkerd. Hierna werd op 17 mei met 85 vliegtuigen de aanval op Soerabaja uitgevoerd. Het vlootverband keerde op 27 mei 1944 terug te Trincomalee. Ook toen volgde weer een tijd van oefenen.
Op 25 juli 1944 viel de Eastern Fleet met twee vliegdekschepen, vier slagschepen, zeven kruisers en tien jagers Sabang aan. De Tromp voerde daarbij samen met drie Britse jagers een aanval uit in de baai en de haven. Een koopvaardijschip vloog in de lucht. De Tromp verschoot 205 granaten van 15 cm. Bij het doordringen in de baai, waar het schip meer dan een half uur was, kreeg de Tromp vier treffers, twee granaten van 12.7 cm en twee van 7.5 cm, die geen van alle ontploften. Op 27 juli kwam de Tromp terug in Trincomalee en ging in reparatie.
Van 17 tot 27 augustus 1944 werd escortedienst verricht, waarbij tussentijds op 24 augustus aan een actie bij Padang werd deelgenomen. Op 28 augustus bracht de scheidende commandant van de Eastern Fleet, admiraal Sir James Somerville, een bezoek aan Hr.Ms. Tromp, waarbij hij zijn bijzondere waardering voor de verrichtingen van de Tromp uitsprak. Op 31 augustus voer men, vergezeld door de Van Galen en de Tjerk Hiddes, naar Ceylon. Op deze Koninginnedag bracht de nieuwe commandant van de Eastern Fleet, admiraal Sir Bruce Fraser, ook een bezoek aan de Tromp.

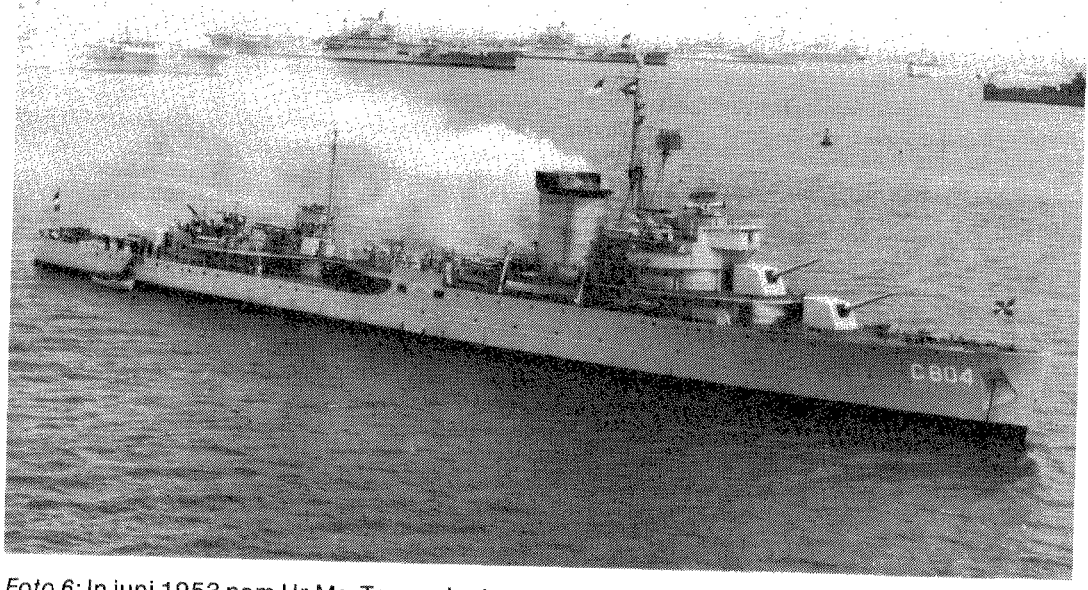

Foto 6: In juni 1953 nam Hr.Ms. Tromp deel aan de vlootrevue te Spithead, t.g.v. de kroning van Koningin Elizabeth II.

Foto 7: Hr.Ms. Tromp als logementsschip.

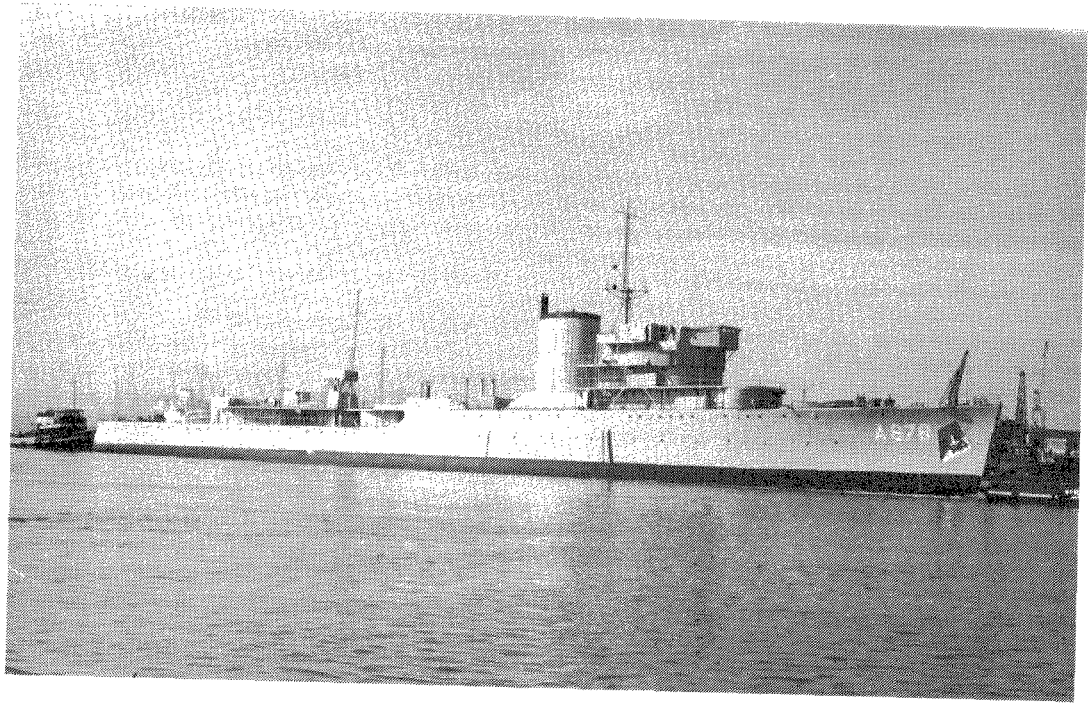

Op 25 september 1944 werd Trincomalee verlaten voor een onderhoudsperiode in Australië. Op 5 oktober kwam het schip te Fremantle aan, waarna het op de 8e naar Sidney vertrok, waar het op 14 oktober aankwam. Tijdens deze onderhoudsperiode werden twee nieuwe Amerikaanse radarinstallaties geplaatst. Na einde onderhoud op 21 februari 1945 werd van 1 tot 14 maart de reis naar Trincomalee gemaakt, waarna een korte periode van oefenen volgde. Van 12 tot 19 april werd te Colombo een schroefreparatie ondergaan.
In groot verband werd op 27 april vanuit Trincomalee vertrokken voor een aanval op de Nicobaren. Daartoe waren twee slagschepen, twee vliegkampschepen, vier kruisers en vijf torpedobootjagers bijeengebracht. De opdracht was dekking van de landingsoperatie Dracula bij Rangoon. De kusten van de Nicobaren en de Andamanen Eilanden werden gebombardeerd. Op 30 april bij het beschieten van Ross Island vielen aan boord van Hr.Ms. Tromp twee doden en werden twaalf man gewond door een eigen 15 cm granaat, die bij het verlaten van de loop sprong. Op 6 mei volgde opnieuw een beschieting van Ross Island. Op 9 mei keerde de Tromp terug te Trincomalee.
Op 10 mei werd opnieuw in groot verband uit Trincomalee vertrokken om jacht te maken op een Japans eskader in de Andamanenzee, samen met twee slagschepen, vier vliegkampschepen, twee kruisers en acht jagers. De jagers brachten op 16 mei de zware kruiser Haguro in Straat Malakka tot zinken. Op 18 mei was men weer terug te Trincomalee.

INGEDEELD BIJ DE AMERIKAANSE SEVENTH FLEET EN BIJ DE BRITSE PACIFIC FLEET

Op 23 mei 1945 werd deze plaats voor het laatst verlaten om zich bij de Amerikaanse Seventh Fleet, met als basis Morotai, te voegen. Van 1 tot 4 juni verbleef de Tromp te Port Darwin, vandaar werd naar Moratai gevaren, waar het op 14 juni aankwam. In samenwerking met acht kruisers, negen jagers en twee fregatten werden ter voorbereiding van de verovering van Balikpapan van 19 juni tot 1 juli vijandelijke doelen beschoten om het mijnenvegen mogelijk te maken. Van 1 tot 6 juli werd artilleriesteun gegeven tijdens de invasie van Balikpapan. Hierna ging het naar Manus, het grootste der Admiraliteitseilanden benoorden Australisch Nieuw-Guinea. Daar verbleef men van 20 juli tot 17 augustus.
Hr.Ms. Tromp werd nu uit de Amphibious Forces of thee Seventh Fleet genomen en onder Brits bevel geplaatst in de Pacific Fleet. Hiertoe werd naar Sidney vertrokken, waar men op 23 augustus arriveerde. Op 16 september kwam Hr.Ms. Tromp, een dag na de Britse kruiser HMS Cumberland, als eerste Nederlands oorlogsschip te Batavia aan. Op 12 oktober werd aan boord van Hr.Ms. Tromp de capitulatie van Billiton getekend. Op 19 november werd Banka beveiligd, terwijl tot 20 januari 1946 Nederlandse ex-krijgsgevangenen van de Koninklijke Marine uit Bangkok gehaald werden.
Op 20 januari werd via Makassar, Australië, Colombo en Gibraltar naar Nederland vertrokken. Op 3 mei 1946 kwam Hr.Ms. Tromp te Amsterdam aan, waarna van 13 tot 21 mei Rotterdam werd aangedaan. Na uitdienststelling op 17 maart 1947 werd tot 1 juli 1948 bij Werkspoor te Amsterdam groot onderhoud ondergaan.

KONINKLIJKE VERMELDING BIJ DAGORDER

Op 8 januari 1949 werd Hr.Ms. Tromp bij Koninklijke Vermelding bij Dagorder onderscheiden. Deze dagorder luidt:

1. Op 4, 15 en 20 februari 1942 verschillende malen aangevallen door formaties Japanse bombardementsvliegtuigen, waarbij door kundig manoeuvreren voorkomen werd, dat het schip direct werd getroffen.
2. In de nacht van 19 op 20 februari 1942 deelgenomen aan een nachtelijke actie in Straat Badoeng tegen Japanse invasie eenheden, waarbij door het schip in totaal elf voltreffers werden ontvangen.
3. Op 25 juli 1944 deelgenomen aan de beschietingen van Sabang, waarbij in gezelschap van Engelse torpedobootja-

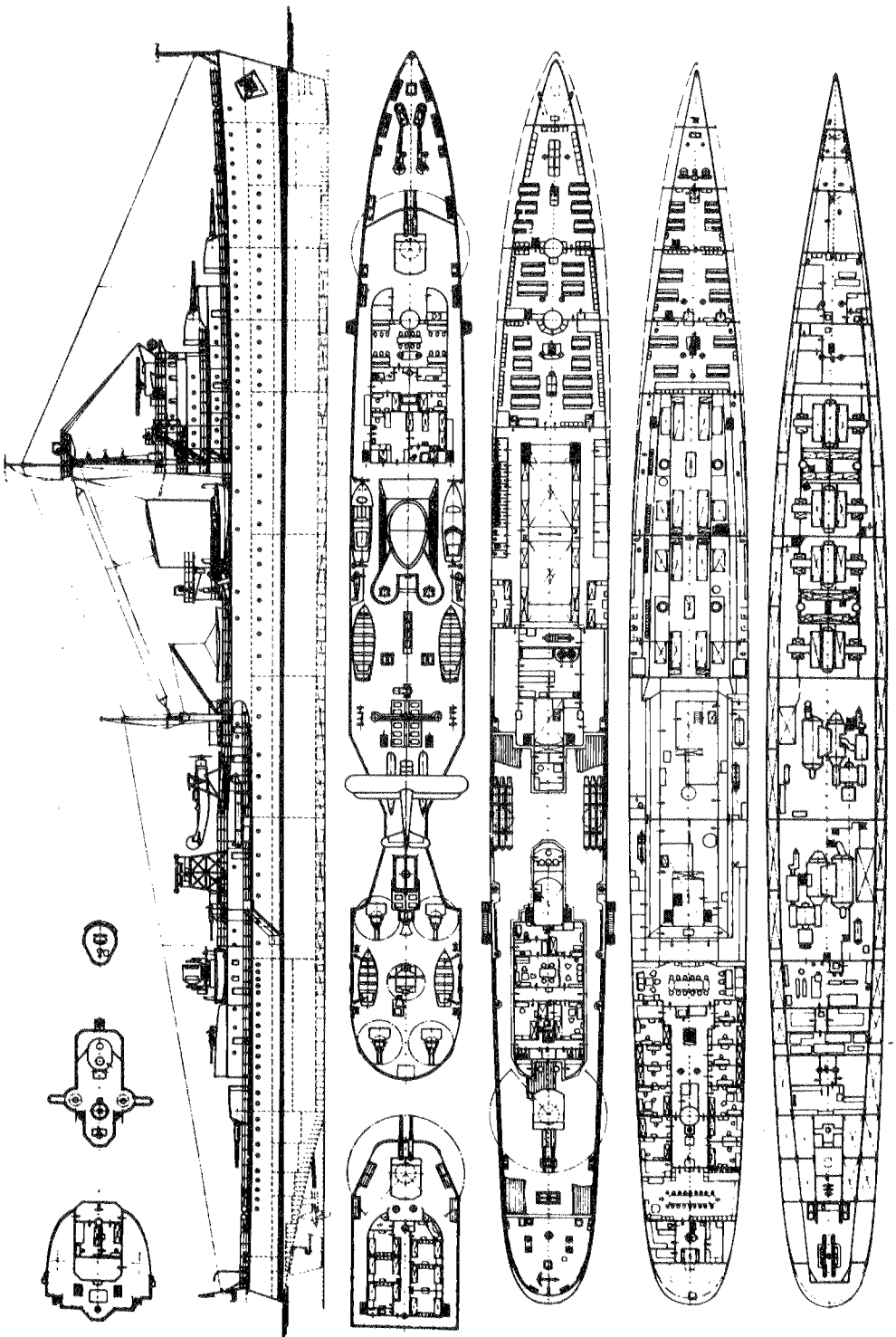

Foto 8.

gers de baai werd binnengevaren. Bij deze actie werden vier voltreffers ontvangen.

4. Van 30 april tot en met 7 mei 1945 deelgenomen aan artilleriebombardementen van vijandelijke kustbatterijen in de Nicobaren en Andamaneneilanden.
5. Van 19 tot en met 30 juni 1945 deelgenomen aan artilleriebombardementen van vijandelijke doelen in de Baai van Balikpapan, teneinde het mijnen vegen mogelijk te maken.
6. Van 1 tot en met 6 juli 1945 deelgenomen aan artilleriebombardementen van vijandelijke doelen ter ondersteuning van de geallieerde landingen bij Balikpapan.
7. Gedurende de Tweede Wereldoorlog op bijzonder intensieve wijze deelgenomen aan de bescherming van de geallieerde koopvaardijvloot.

LOGEMENTS- EN OPLEIDINGSSCHIP

Van 1 november 1948 tot februari 1949 fungeerde Hr.Ms. Tromp als logementsschip voor de bemanning van Hr.Ms. Karel Doorman, waarna het schip ter beschikking werd gesteld van de Technische Opleidingen der Koninklijke Marine (TOKM) te Amsterdam. Van 28 juni tot 1 juli nam het schip deel aan oefeningen van de Westerse Unie in het Kanaal en de Golf van Biscaye. Direct hierna werd het schip op 11 juli uit dienst gesteld en kwam het weer ter beschikking als opleidingsschip voor de TOKM te Amsterdam, dit keer tot 15 februari 1951. Op die datum werd Hr.Ms. Tromp weer in dienst gesteld en ingedeeld bij Smaldeel 5. Vanaf 16 april was de Tromp het eerste vlaggeschip van dit smaldeel. Op 15 november 1951 verliet het schip het smaldeel, waarna het vanaf februari 1952 weer als logementsschip gebruikt werd.

Op 2 maart 1953 werd Hr.Ms. Tromp in dienst gesteld voor de adelborsten opleidingen. Van 13 tot met 29 april werd een reis met adelborsten gemaakt naar Lissabon en El Ferrol, terwijl in mei, met adelborsten aan boord, Dublin bezocht werd.

Van 10 tot en met 16 juni 1953 werd aan de vloot revue te Spithead deelgenomen, die in verband met de kroning van Koningin

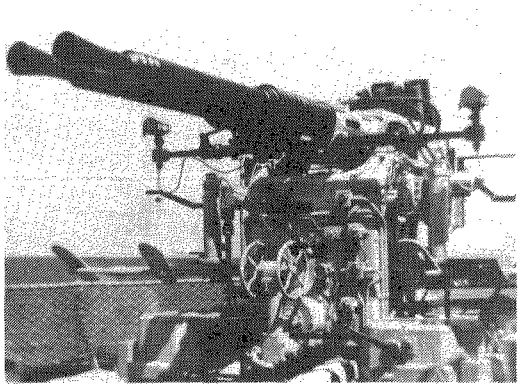

Foto 9: Hr.Ms Tromp beschikte over zeer modern luchtdoelgeschut.

Elizabeth II op 15 juni gehouden werd.

Van 3 tot 31 juli werd weer een oefenreis met adelborsten gemaakt naar o.a. Rosyth, Bergen, Stavanger en Kopenhagen. Op 14 augustus 1953 werd het schip uit dienst gesteld, waarna het op 1 april 1955 uit de operationele sterkte werd afgevoerd. (In de literatuur wordt ook wel als datum gevonden 1 december 1955.)

Vanaf 1 september 1955 werd Hr.Ms. Tromp gebruikt als logementsschip bij de Dienst Conservatie te Den Helder. In 1957 werd het schip ontwapend. Van 19 april 1962 tot 3 augustus 1964 werd de Tromp gebruikt voor de bemanning van Hr.Ms. Kruiser De Zeven Provinciën, tijdens de verbouwing van dit schip te Rotterdam, waarna de Tromp terug ging naar Den Helder.

Van 16 augustus tot 1 september 1965 was de Tromp logementsschip van de Commandant Maritieme Middelen Willemsoord. Gedurende deze periode was het voor deze functie dienstdoende schip, Hr.Ms. Zuiderkruis, naar de werf.

Half april 1967 werd de Tromp door twee sleepboten van Wijsmuller uit IJmuiden, de Stentor en Titan, naar de Sloehaven te Vlissingen gesleept. Wijsmuller verzorgde opnieuw het verslepen van de Tromp in mei 1968. Nu sleepte de Hector het schip van Vlissingen naar Rotterdam. De sleepboot Titan sleepte de Tromp in september 1968 weer van Rotterdam naar Vlissingen.

Op 10 december 1968 werd Hr.Ms. Tromp definitief van de sterkte afgevoerd. Via de dienst der Domeinen werd het schip op 14

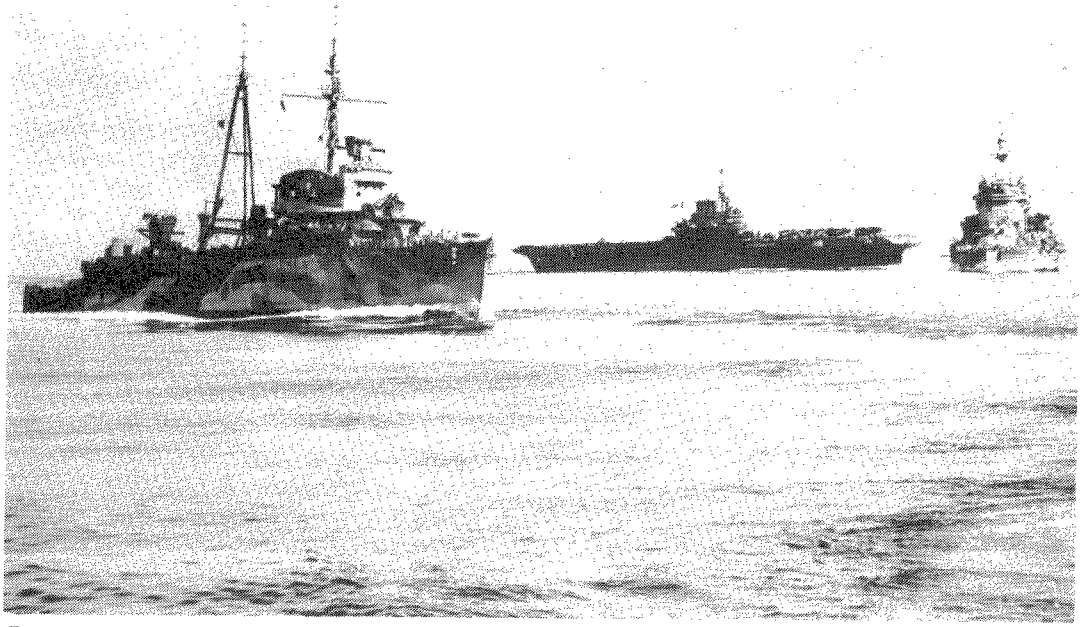

Foto 10: Hr.Ms. Tromp was in haar oorspronkelijke vorm, ontwerp 1931, gelijk aan Hr.Ms. Jacob van Heemskerck, links op de foto.

Foto 11: Hr.Ms. Tromp in volle glorie. De Koninklijke Marine met haar roemrijke verleden bleek niet in staat om ook maar één schip uit het verleden voor het nageslacht te bewaren, een trieste zaak.

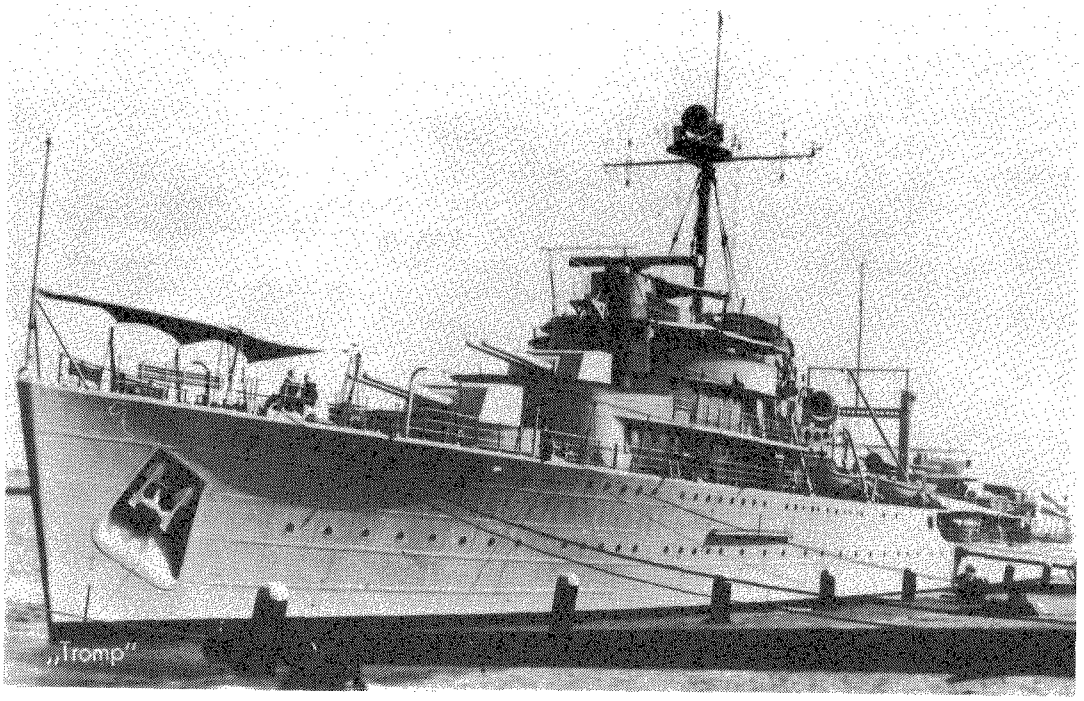

mei 1969 voor *f* 724.114,30 verkocht aan Simon's Handelsmaatschappij N.V. te Rotterdam. Na doorverkocht te zijn aan een scheepssloperij te Castellon in Spanje, vertrok het schip, gesleept door de Hector van Wijsmuller, op 5 juni 1969 voor de laatste maal uit Den Helder op weg naar Castellon.

Bronnen:

Jaarboeken der Koninklijke Marine.
Jane's Fighting Ships.
Jaargangen Onze Vloot, Alle Hens, Ons Zeewezen.
Algemeen Marine Vademecum 1951.
Bezemer K.W.L.: Zij vochten op de zeven zeeën.
Bezemer K.W.L.: Verdreven doch niet verslagen.
Kroese A.: Neerlands Zeemacht in Oorlog.
Vermeulen A.J.: De Schepen van de Koninklijke Marine en die der Goevernements-marine 1814-1962.
Münching, L.L. von: Schepen van de Koninklijke Marine in de Tweede Wereldoorlog.
Chambon, Albert: Onze Marine.
Verzameling documentatie van de schrijver.

NOG ENKELE GEGEVENS OVER Hr.Ms. TROMP

Naamseinen:

In de Tweede Wereldoorlog	D 28
vanaf 15 juni 1946	KL 2
vanaf 15 oktober 1950	C804
vanaf 1 april 1955	A878

Technische gegevens:

Waterverplaatsing:	aanvankelijk	3350 ton
	vanaf 1953	4150 ton
	vanaf 1957 weer	3350 ton.
Pantsering:	gordelpantser midscheeps	15 mm
	dekken	25 en 15 mm
	torens	25 tot 15 en 12 mm
	munitiekokers	25 tot 15 mm
	langsschotten	30 tot 20 mm
Afmetingen:	Lengte	131,95 m
	Lengte tussen de loodlijnen	129,85 m
	Breedte	12,43 m
	Diepgang	4,8 m
Voortstuwing:	Twee Werkspoor Parsons turbines van 56.000 PK met vier ketels. Deze installaties voldeden blijvend zeer goed. De snelheid, gemeten op de proeftocht, bedroeg 33,5 knoop, terwijl maximaal 35,05 knoop behaald werd. De kruisvaart turbine is in 1969 op de TOKM te Amsterdam opgesteld. 2 schroeven, bunkers 860 ton.	
Actiedarius:	5000 mijl bij een vaart van 10 knopen en 1400 mijl bij een vaart van 32 knopen.	
Bemanning:	aanvankelijk 295 tot 393; vanaf 1946 360 tot 449.	

Met Hr.Ms. Kruiser De Ruyter de eerste schepen uitgerust met Atlas geruispeilapparatuur, die bruikbaar was tot een snelheid van 6 à 8 knopen. Het schip beschikte aanvankelijk niet over asdic, die werd in maart 1942 te Sidney geplaatst.

Bewapening:

Volgens het bouwplan 1931 zou het schip vier torens van elk tweemaal 12 cm krijgen. Aanvankelijk werd het schip echter bewapend met drie torens van 2 x 15 cm met een maximum elevatie van 60° en een effectieve gevechtsafstand van 17.500 m. De Tromp was het eerste Nederlandse schip met afstandsbediening van de kanons. Voorts twee dubbelloops 40 mm Bofors mitrailleurs. De Tromp was de eerste ter wereld met deze luchtdoelbatterij, die later ook op de Hr.Ms. kanonneerboot Van Kinsbergen werd geplaatst. In 1940 was dit de modernste luchtdoelbatterij ter wereld. In Engeland zijn er in de Tweede Wereldoorlog 200 van dit type nagemaakt en in de VS zelfs een duizendtal. Voorts twee dubbelloops mitrailleurs van 12.7 mm en twee drieling-torpedokanons voor 53.3 cm torpedo's. Hiervoor waren 12 torpedo's aan boord. De torpedokanons bleken door de te hoge opstelling onbruikbaar.
In maart 1942 werd de bewapening als volgt gewijzigd: de 12.7 mm mitrailleurs gingen eraf en 6 oerlikon 20 mm mitrailleurs en 2 kanons van 7.62 cm kwamen erbij. Ook werden 4 mitrailleurs van 7.7 mm van boord gehaald. In november 1943 werden opnieuw 2 kanons van 7.62 cm bijgeplaatst en werd het aantal 40 mm's uitgebreid tot 10 stuks. Ook waren er vier dieptebomwerpers aan boord.

In 1951 bestond de bewapening uit: 6 x 15 cm, 4 x 7.62 cm, 8 x 40 mm en 2 x 20 mm. In 1957 werd het schip ontwapend.

F. EINTHOVEN

Loopbaan van C.J. Riesz Generaal-majoor titulair der Artillerie

INLEIDING

Van een praatje via een bijzondere kris naar een bijzondere generaal-majoor.
Golfsport biedt de beoefenaars gelegenheid tot het doen van zaken en het uitwisselen van gegevens. Het laatste vooral aan de iets ouderen. Een voormalig dienstplichtige Garde Jager 1e Klas vertelt zijn partner, generaal-majoor der artillerie bd, dat hij een bijzondere kris bezit. Het is een zeer fraai exemplaar en - blijkens de met gouddraad ingelegde gravering - door een adellijk Javaans Hoogwaardigheidsbekleder, in 1834, geschonken aan 'mijn vriend, de Gen Maj C.J. Riesz'.
Via, via, via is de kris bij hem terechtgekomen. Of zijn partner, als ex-officier, misschien nadere bijzonderheden over generaal Riesz aan de weet kan komen? Bekend met mijn belangstelling in genealogie, slaat deze het 'golfballetje' in mijn richting door.

CADET ÉLÈVE

Via de archieven komt een heel bijzondere man uit de boeken. Carel Jan Riesz, stammend uit een officiersgezin, is geboren 28 oktober 1791 te 's-Hertogenbosch in de nadagen van de Republiek der Verenigde Nederlanden.

De volgende perioden in onze geschiedenis hebben zijn carrière bepaald.

- De komst der Fransen met uitroeping der Bataafse Republiek in 1795.
- 1806: Napoleon wijzigt deze status in Koninkrijk Holland onder zijn broer Lodewijk Napoleon.
- 1810 lijft Napoleon Holland in bij Frankrijk. De tolerante toepassing van het Continentaal Stelsel door zijn broer ligt hieraan ten grondslag.
- 30 november 1813: landing van Prins Willem Frederik, waarna kroning tot Souverein op 2 december; herstel der Nederlandse onafhankelijkheid.
- Na het Engelse tussenbestuur van Raffles, 1811-1816, krijgt Nederland de gebieden in Oost-Indië terug. Deze toezegging is al in 1814 gedaan.

1 september 1806 treedt de bijna 15-jarige Carel Jan aan als 'cadet élève' op de Koninklijke Artillerie- en Genieschool alwaar de studenten worden opgeleid voor artillerie, genie, mineur, pontonnier en waterstaat. Het is een voor die tijd wetenschappelijke opleiding op Frederik Hendriks voormalig buitenpaleis te Honselersdijk nabij Monster.
31 oktober 1810, 3 dagen na zijn 19e verjaardag wordt hij benoemd tot sous-lieutenant bij de Franse Armée, (tlt).
Veel officieren sneuvelen tijdens Napoleons veldtochten. De een zijn dood is bepaald de ander zijn brood. De overlevenden zijn verzekerd van een snelle promotie; reeds 21 september 1811 volgt bevordering tot eerste luitenant.

TOCHT NAAR RUSLAND:

Een paar maanden later start Napoleon de voorbereidingen aan zijn Russisch avontuur. Juni 1812 steekt hij met 550.000 man en 150.000 paarden de grensrivier, de

C.J. Riesz, Gen. Maj. Tit. der Art.
1791-1856.
Foto van omstreeks 1850, van de Stg. Iconographisch Bureau te 's-Gravenhage.

Memel, over en trekt via Litauen langs de as Kowno, Wilna, Witebsk, Smolensk, richting Moskou.
Zijn tegenstander, geschat op 300.000 man, heeft een werkelijke sterkte van slechts 170.000 man. Vergeefs probeert Napoleon in een slag de Russen te vernietigen en daarmede de oorlog snel te beslissen. De Russen trekken terug; verschroeide aarde politiek toepassend op stad en land.
Hitte en ontbering teisteren 's Keizers legers. 7 september wint hij de slag bij het dorp Borodino, maar de Russen zijn bepaald niet vernietigd. Napoleon heeft in 3 maanden 8 à 900 km afgelegd en staat nu 100 km van Moskou met minder dan de helft van zijn soldaten.
De brand van Moskou dwingt tot terugkeer; het is dan 20 october. Volgen ijzige koude, honger, achterhoede- en flankgevechten. Tenslotte de terugtocht onder vijandelijke druk over de Berezina.
In totaal komt rond 50.000 man van de Grande Armée terug; zo'n 10%.

Onder hen eerste luitenant Riesz. Zijn Staat van Dienst vermeldt in de kolom 'Veldtogten, bekomen wonden en onderscheidingen', 'in de camp van Rusland 4 halve vingers van de linkerhand door de koude en een schot door de knie'. Misschien is hij bereden geweest; de mogelijkheid, met zijn kniewond te hebben moeten lopen, is bepaald aanzienlijk groter.
De jonge luitenant Riesz heeft uiteraard in Rusland ervaring te velde opgedaan. 21 april 1813 wordt hij - 21 jaar oud - bevorderd tot 'kapitein ener compagnie', (artillerie is te dien tijde georganiseerd in compagnieën).

VOLKERENSLAG 1813

Het échec in Rusland heeft invloed op eerder door Napoleon tot samenwerking gedwongen Staten. Pruisen en Rusland sluiten een verbond met Engeland. De Czaar ziet af van Oost-Pruisen en sluit een wapenstilstand met Oostenrijk, dat op zijn beurt samenwerking zoekt met Beieren en Saksen.
Napoleon werkt intussen koortsachtig aan recrutering, opleiding en uitrusting van een nieuw leger. Hij is hiertoe voortijdig teruggekeerd uit Rusland.
De beslissende veldslagen spelen zich af in het Koninkrijk Saksen, grenzend aan Oostenrijk (Z.), Rusland/Polen (O.) en Pruisen (N. en O.).
Het eerste treffen heeft op 2 mei 1813 plaats in W. Saksen bij Lutzen. Napoleon verslaat een Pruisisch/Russisch leger. Hierna wordt de Elbe overschreden en Saksen goeddeels veroverd. Een volgend treffen, 20 en 21 mei, omgeving Bautzen, ten N.O. van Dresden, dwingt de Pruisisch/Russische troepen tijdelijk uit te wijken naar het Oostelijker Silezië (20 en 21 mei). De Fransen zullen nog eenmaal overwinnen; 26 en 27 augustus in de slag bij Dresden. Hierna worden zij op diverse plaatsen teruggeslagen, culminerend in de Volkerenslag bij Leipzig (16-19 oktober); 300.000 Geallieerden staan hier tegenover 200.000 Fransen.
De kapitein Riesz maakt de opeenvolgende nederlagen niet meer mee. 'Bij de bataille van Dresden een geweerkogel door de linkerarm en een schot aan de heup.' Hij wordt benoemd tot Ridder in de Orde van het Legioen van Eer. De administratieve winkel werkt uiterst snel. Het is 3 weken na Dresden: '18 september 1813, op pensioen wegens bekomen wonden'. Einde van de dienst in de Franse Armée voor de eerst 22-jarige, gepensioneerde kapitein der artillerie.

KONING WILLEM I

Officieren, die Franse dienst hebben verricht, worden, evenmin als civiele ambtenaren, aangezien als collaborateurs. Immers de Fransen zijn aanvankelijk op verzoek der Patriotten naar Nederland gekomen. Ook Koning Willem 1 heeft, zelfs bij herhaling, toenadering gezocht tot Napoleon.
Nederland is een goede maand onafhankelijk als de verwondingen van C.J. Riesz zodanig meevallen, dat alsnog weer aan actieve dienst kan worden gedacht. Na een provisionele aanstelling door luitenant-generaal Kraayenhof op 10 januari 1814, wordt hij 14 maart 'aangesteld door den Souvereinen Vorst als kapitein-titulair bij 4 bataljons artillerie landsmilitie'.

De legerorganisatie kent voor infanterie en artillerie 'linie' en 'militie' eenheden; respectievelijk voor vrijwilligers en dienstplichtigen. Plannen en wijzigingen volgen elkaar, zeker bij de artillerie, in hoog tempo op. Personeel is er wel. Geschut en paarden geven problemen; aanmaak respectievelijk fokkerij zijn achtergebleven bij het Napoleontisch verbruik!
Andere aspecten van invloed op de legervorming:

- Napoleon is intussen teruggedreven tot in Frankrijk maar definitief verslagen is hij nog niet. In Nederland houden de Fransen nog meerdere garnizoenen bezet; zij hebben geen bevelen tot ontruiming of overgave. Op meerdere plaatsen, onder andere in Nederland en Frankrijk wordt nog stevig gevochten. Eerst 6 april 1814 doet Napoleon definitief afstand. Hij wordt, met behoud van titel, Souverein van Elba. Er lijkt rust te komen in Europa!
- De Engelse toezegging tot teruggave van de Nederlandse Koloniën in Oost-Indië

leidt tot de oprichting van de 'Indische Brigade'. Daar ligt wel actie!

Riesz, vermoedelijk onder invloed van het voorgaande, kiest voor dienst in Indië. 22 oktober 1814 wordt hij benoemd tot kapitein bij het 5e bataljon artillerie, de artillerie-eenheid van deze brigade.

WATERLOO

Napoleon verstoort vele plannen als hij in februari 1815 van Elba ontsnapt. De gevolgen zijn de veldslagen bij Ligny, Quatre Bras en Waterloo. De nog niet afgereisde Indische Brigade komt te samen met de 1e Nederlandse infanterie-divisie onder bevel van Prins Frederik Karel, Grootmeester der artillerie. Deze strijdkrachten, opgesteld op de uiterste Westelijke vleugel van Wellingtons leger, komen bij deze drie veldslagen niet in actie. Wel zijn zij ingezet bij de achtervolging en komen in gevecht bij de Noord-Franse vestingen, welke, tussen Sambre en Schelde, de voornaamste toegangen uit België beheersen.

De kapt Riesz onderscheidt zich en wordt Eervol Vermeld. Bij Dagorder van ZKH Prins Frederik der Nederlanden d.d. 15 augustus 1814: 'Hoogstdezelver tevredenheid ontvangen wegens het kloekmoedig gedrag en aktiviteit voor de vestingen Quesnoy en Valenciennes'. C.J. commandeert hier een compagnie zes-ponders.

NAAR DE KOLONIËN

Twee maanden later, 29 oktober gaat Carel Jan aan boord van Z.M. Fregat 'Maria van Rijgersbergen', bestemming Nederlands Oost-Indië. 31 oktober verlaat het schip de rede van Texel. Normaal duurt de reis een maand of vier; het schip der Koninklijke Marine is een jaar onderweg als 21 oktober 1816 wordt afgemeerd in Batavia.

'Lekkasie' houdt het van 3 november 1815 tot 16 mei 1816 op de Rede van Falmouth en later Portsmouth. Voorts nogmaals 5 weken extra oponthoud bij Kaap de Goede Hoop. Het fregat vervoert enige honderden landmacht militairen en een tiental vrouwen. Een ander schip inzetten, om de passagiers over te nemen, is niet mogelijk geweest of niet overwogen. Carel Jan Riesz en zijn medepassagiers zullen zeker niet met vreugde aan deze reis hebben teruggedacht!

23 juni 1817 stelt een Besluit der Commissarissen Generaal, dan het hoogste gezag in Indië vormend, hem aan tot Commandant der Compagnie rijdende artillerie, ingedeeld bij het 5e bataljon. Het volgend jaar, 24 augustus, komt zijn bevordering af tot majoor. Hij is nog géén 27!

1e EXPEDITIE PALEMBANG (zie kaartje)

Begin 1819 neemt hij deel aan de eerste expeditie naar Palembang. Tot het gevechtsgebied behoort ook het eiland Bangka, gelegen voor de Sumatraanse kust ter hoogte van Palembang. De oppervlakte van Bangka is iets minder dan van Groningen, Friesland, Drenthe en Overijssel te samen. Het heeft een wat geaccidenteerd karakter; de hoogste toppen 5 à 600 m.

Het opperbevel berust bij de Schout bij Nacht Wolterbeek.

Aan de majoor C.J. Riesz: 'Bij missieve van de bevelhebber van de eerste expeditie naar Palembang, bedankt voor de betoonde ijver, beleid en moed, welke door hem al weder opnieuw aan de dag zijn gelegd in de aan hem opgedragen commissie tot het herstellen van de rust in de Oostelijke Districten van het eiland Bangka.' De missieve is ook als voordracht voor een Koninklijke onderscheiding naar Nederland gegaan en heeft geleid tot het Besluit van Z.M. hem te benoemen tot Ridder 4e Klasse der Militaire Willems Orde; 20 juni 1819.

De onderscheiding zal Carel Jan Riesz niet voor midden oktober hebben kunnen bereiken. Voorts wordt hij m.i.v. 16 juli bevorderd tot luitenant-kolonel.

In het eveneens op Oost Bangka, aan zee gelegen District Marawang, noopt strijd tussen bevolkingsgroepen wederom tot ingrijpen. Luitenant-kolonel Riesz ontvangt van 'de Kommandant der troepen, de generaal-majoor H.M. de Kock, d.d. 3 januari 1820 missieve 47/6 in welke aan hem HDZ tevredenheid wordt betuigd wegens zijn verrigtingen in ene gedane expeditie naar Nebong en Kota Waringin.' De geschiedenis herhaalt zich. Bij Besluit van Z.M. d.d.8 december 1820 volgt benoeming tot

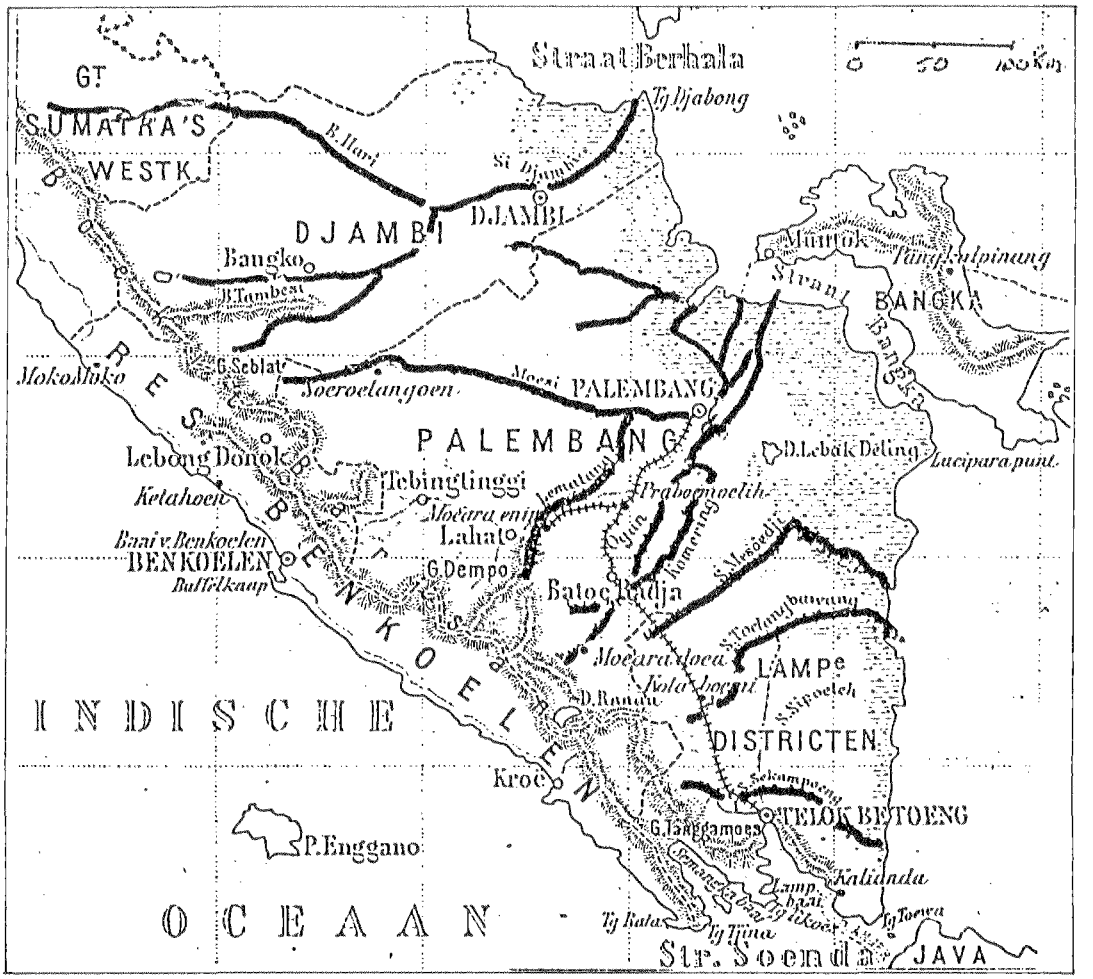

Ridder 3e Klasse in de Militaire Willems Orde.
Het hoofddoel van de expeditie, verovering van Palembang, is vanwege aangelegde versperringen en versterkingen in en aan vaarwegen, welke naar deze plaats leiden, niet uitgevoerd bij gebrek aan middelen.

2e PALEMBANG EXPEDITIE

Na een korte rust wordt voor de volgende expeditie geblazen. Een vloot van ruim 100 oorlogsbodems met 400 kanons, ter ondersteuning van 15 transportschepen met aan boord 1700 man landingstroepen, wordt gereed gemaakt. Het geheel onder bevel van generaal-majoor De Kock. Men gaat nu rechtstreeks op Palembang.

Ingedeeld bij de landingseenheden 250 kanonniers met 18 stukken veldgeschut van verschillend kaliber; vermoedelijk 2 mortieren van 20 cm en 4 houwitsers van 15 cm, te samen in een gemengde compagnie; een compagnie met 6 twaalf-ponders en een met 6 drieponders. Artillerie commandant: 1e kolonel C.J. Riesz.
Riesz, de kapitein A.R.W. Gey van Pittius en luitenant M. Baron van Geen, bemannen met circa 50 kanonniers een sloep waarmede zij als eersten door de opgerichte paalversterkingen in de rivier van Palembang breken. Het is dan 24 juni 1822. Zij landen op het kleine eilandje Gombora, nabij de Noordelijke oever van deze rivier. Het eiland is voorzien van versterkingen en de bezetting

beschikt over artillerie. De kanonniers met voorop 1e kolonel Riesz en de beide andere officieren, en gevolgd door inmiddels ook gelande infanterie, dringen via een embrassure binnen in de batterij, waarna deze wordt vermeesterd. Luitenent-kolonel Riesz wordt bij deze actie gevaarlijk gewond door een lanssteek in de borst en moet afgevoerd worden.
Gey van Pittius ziet, dat de vloot nog hinder ondervindt van een batterij aan de overzijde bij Pladjoe. Onder dekking van de kruitdamp begeeft hij zich met een aantal kanonniers weer in de sloep; steekt de rivier over, beklimt de wallen en jaagt de bezetting op de vlucht. Beide acties getuigen van een uiterst effectieve vorm van artillerie bestrijding door officieren en kanonniers van de Nederlandse artillerie. Palembang wordt overmeesterd; de expeditie slaagt in haar opzet.
'Bij missieve van ZE de Gouverneur Generaal d.d.4 februari 1823 (wordt C.J. Riesz) bekendgemaakt met HDZ bijzondere hoogachting wegens zijn loffelijke diensten bewezen bij de 2e Palembangse expeditie, strekkende tot geleidebrief van Z.M. d.d. 7 oktober 1822, Nr 1, waarbij het Z.M. behaagt hem HDZ tevredenheid te betuigen wegens zijn loffelijke en uitstekende leiding bij de expeditie tegen Palembang gehouden.'

Derhalve een 'Eervolle Vermelding' voor de actie tegen Gombora, welke normaliter zou zijn gehonoreerd met een MWO, aan de man, die zijn onderhebbend personeel voorging en daarmede inspireerde. Directe mede- werkers zijn wel beloond met de MWO. Het probleem is: Carel Jan Riesz is eerder benoemd tot Ridder 4e Klasse en, vervolgens, tot Ridder 3e Klasse in de MWO. In het Reglement van de Orde is niet gerekend met de mogelijkheid, dat iemand drie maal voor toekenning in aanmerking zou kunnen komen. Eerst 1855 komt de oplossing via invoering van de 'Eresabel'. Wel bestaat in 1822 het Kommandeurskruis in de MWO. Verlening is - als beginsel - beperkt tot Opperofficieren, die in aanmerking komen voor toekenning van een MWO. Er zijn echter uitzonderingen gemaakt voor enige kolonels en een enkele luitenant kolonels. Een van hen is C.J. Riesz, aan wie de benoeming later, alsnog, ten deel zal vallen.
Aardige bijzonderheid: C.J. Riesz heeft als luitenant kolonel deelgenomen aan de expeditie naar Palembang, waarbij de actie Gombora zich afspeelt op 24 juni. Omstreeks medio augustus zal zijn bevordering zijn afgekomen tot kolonel van het 5e regiment artillerie per 19 april 1822.

ARTILLERIE-ORGANISATIE TUSSEN 1816 EN 1830

Enige bijzonderheden over organisatie en bevelvoering der artillerie in Indie tijdens de eerste jaren na teruggave der Koloniën door de Engelsen. De achterhaalde gegevens zijn beperkt en niet al te duidelijk; fouten zijn mogelijk!
De sinds 1815 naar Indië uitgezonden troepen blijven aldaar. Fysieke onmogelijkheid tot bevelvoering uit Nederland leidt tot delegatie van bevoegdheden en uiteindelijk, in 1830, tot oprichting van het Oostindisch leger. Tezelfdertijd hebben zich in de Wapens reorganisaties voorgedaan. Achtergrond is ook hier, dat centrale bevelvoering over een uitgestrekt gebied met zeer gebrekkige verbindingen, lees transportmogelijkheden, zeker in de tijden van acties, niet uitvoerbaar is gebleken. Ter illustratie: de West-Oost afstand op Java bedraagt alleen al 1000 km.
Op 3 oktober 1817 nemen de Commissarissen Generaal het Besluit, dat de artillerie zal bestaan uit het 5e bataljon, verdeeld in 10 compagnieën veldartillerie alsmede een compagnie rijdende artillerie. Het aanvankelijke plan, hetwelk 8 compagnieën veldartillerie omvatte wordt dus met 2 vermeerderd.
Van de veldartillerie worden stukken, munitie-, bagage- en verdere voertuigen door paarden getrokken; de kanonniers gaan te voet. Bij de rijdende artillerie zijn ook de kanonniers bereden.
3 juli 1819 wordt ten behoeve van de bevelvoering een extra echelon in de bevelsketen gebracht met de oprichting van twee baltaljonsstaven. Voorts komt er een twaalf-

de compagnie. De baltaljons tellen elk zes compagnieën. Aan de ene compagnie rijdende artillerie bestaat gaandeweg minder behoefte; 1822 wordt deze omgevormd tot een compagnie veldartillerie.
De totale personeelssterkte varieert tussen 1500 en 2000 man; ruim de helft van hen zijn Europeanen.
Wapenoudste is de kolonel regimentscommandant.
Het materieel bestaat goeddeels uit ex-VOC en Engels geschut. De diverse vuurmondsoorten zijn reeds genoemd bij de 2e Palembangse expeditie. In totaal bedraagt het vuurmondenbestand, naar schatting, 60 tot 80 stukken.
Onderhoud en herstel van het materieel vereist technisch geschoold personeel. Hetzelfde geldt voor aanmaak van buskruit en granaten. Het herstel van handvuurwapenen en de munitievoorziening van deze wapenen zijn ook taken voor de artillerie.
Het behoort alles tot de competentie van een tweede kolonel. Deze heeft o/b inrichtingen voor genoemde werkzaamheden onder andere nabij Soerabaja, Semarang en Batavia (Mr. Cornelis). Tenslotte berust de opleiding van het technisch personeel onder deze autoriteit, die onder bevel staat van even genoemd Wapenhoofd.
1827 wordt in Indië voor de regeling der krijgszaken een militair Departement, de 'Algemene Staf', opgericht. Materieel en Personeel der artillerie vormen in deze staf één afdeling onder één chef

TERUG NAAR RIESZ

Mogelijk, dat de kolonel Riesz, na voorlopig herstel van zijn verwonding, ergens in de tweede helft van 1822 nog is aangetreden als Wapenhoofd. Zekerheid hieromtrent is niet te vinden in zijn Staat van Dienst. In ieder geval zal hij dan de functie niet lang hebben bekleed. Zijn gezondheidstoestand noodzaakt tot terugkeer naar Nederland, vermoedelijk al in de eerste helft van 1823.
In de maand april 1824 treedt hij te Amsterdam in het huwelijk met Catharina Rica Cranssen, geboren 17 december 1795 te Batavia. Haar vader is dan lid van de Raad van Indië. Catharina Rica is weduwe van Petrus Theodorus Couperus, landeigenaar alsmede Landdrost der Buitenzorgse- en Preangerlanden. Door een van haar zoons uit dit huwelijk is zij grootmoeder van de bekende schrijver Louis Couperus. Zij zal overigens diens geboorte niet meer beleven.
De huwelijksadvertentie vermeldt o.m.' C.J. Riesz, Kolonel van het 5 de Regiment Artillerie, dienende in N.I'. Deze titulatuur heeft vermoedelijk betrekking op het Wapenhoofd. Echter: Bij Besluit van de GG d.d. 15 oktober 1824, Nr 1 wordt de kolonel Riesz, nu bijna 33 jaar oud, ten tweede male gepensioneerd.
De kolonel buiten dienst heeft, in de volgende jaren, waarschijnlijk als rentmeester, te samen met zijn echtgenote, o.m. verbleven op een tweetal landgoederen.
De situatie in Nederlands Indië van 1823 tot en met 1830:
Rustig is het die jaren zeker niet; kleinere akties hebben plaats in Zuid Celebes (1824) alsook voorlopig nog in Midden Sumatra.
Met de Java oorlog (1825-1830) slaat de vlam geducht in de pan. Achtergrond ligt letterlijk in de grond, namelijk in het mindere deel, dat sinds Daendels en Raffles beschikbaar is, als tegemoetkoming, voor leden van de hofhouding in de Javaanse Vorstendommen. Aan Nederlandse zijde zijn ongetwijfeld politieke fouten gemaakt; aan de andere kant blijft de Pakoe Alam van Djokja neutraal en krijgt Nederland de steun van de Soesoehoenan van Soerakarta.
De opstand wordt geleid door Dipo Negoro, lid van de Sultan familie uit Djokja. Zijn rechterhand Prawira Dirdja, ook wel genaamd Sentot, is een uitstekend Guerillastrijder en talentvol aanvoerder.

ENKELE BIJZONDERHEDEN

Het Nederlands bestuur berust bij
- G.A.C.Ph. Baron van de Capellen (1818-1826), Gouverneur Generaal.
- L.P.J. Burggraaf du Bus de Ghissignies, (1826- 1830), Commissaris Generaal.
- J. Graaf van den Bosch (1828-1833); GG.
- Generaal-majoor H.M. Baron de Kock (1826-1830), Lt GG, tevens bevelhebber der strijdkrachten.

Oktober 1829 geeft Sentot zich over en biedt, met zijn 1000 man sterke Barisan Prawira Dirdja, zijn diensten aan Nederland aan. Maart 1830 capituleert Dipo Negoro
De oorlog heeft aan Nederlandse zijde ruim 13.000 doden gekost; gesneuveld of omgekomen door ziekte, 8.000 Europese en 5.000 Inheemse militairen. Gemis aan ervaren officieren heeft zich doen voelen. De generaal-majoor De Kock zal zich in deze omstandigheden de kolonel C.J. Riesz hebben herinnerd, niet alleen als troepen commandant maar zeker ook als talentvol organistor en stafofficier.

TERUG NAAR RIESZ

15 mei 1829 komt de benoeming af van de kolonel C.J. Riesz tot Chef van de Algemene Staf van Nederlands Indië, bij Besluit van Z.M. nr 152. Op 10 september volgt het vertrek om 4 januari 1830 'te worden geattacheerd aan de Staf van de Gouverneur Generaal'.
Na de capitulatie van Dipo Negoro vertrekken Du Bus en De Kock naar Nederland. GG van den Bosch heeft de opdracht de Indische uitgaven verder te saneren. Het door hem uitgedachte, uitgewerkte en door de Nederlandse Regering goedgekeurde Cultuurstelsel, maakt dat Nederland niet meer hoeft bij te passen. Het stelsel heeft, gedurende zijn bestaan (1830-1870) effectief gewerkt maar oogst ook kritiek, waarbij onder andere te denken aan Multatuli met de Max Havelaar. Ook in 1830; de landmacht krijgt in Indië een zelfstandige status. Het Indisch Leger is hiermede een feit. De sterkte bedraagt dan 640 officieren en bijna 13000 militairen in de overige rangen, o.w. 7200 inheemsen.

NIEUWE FUNCTIES

Naar de verhouding tussen de GG en zijn Chef van de Algemene Staf kan slechts geraden worden. Samenwerking zal niet altijd vlot zijn gegaan .
Toch moet over en weer ook de noodzakelijke waardering hebben bestaan.
Enerzijds bepaalt de GG, dat de kolonel Riesz per 3 september 1831 wordt benoemd tot Commandant over de Barisan Prawiro Dirdja van Sentot en zijn functie van Chef van de Algemene Staf per 1 november moet hebben overgegeven. Anderzijds gaat tezelfdertijd een voorstel uit tot bevordering. Bij Z.M. Besluit nr 80 d.d. 9 februari 1832, wordt de kolonel C.J. Riesz benoemd tot generaal-majoor titulair.
Aannemend, dat dit besluit medio juni in Batavia arriveert, is, vrij zeker, verband aanwezig met de aanstelling, in augustus 1832, tot Inspecteur Generaal der Schutterijen Djajang Sekar en Pradjoerits. Pradjoerits, het korps stamt uit eind 18e eeuw, zijn gekazerneerde politie-soldaten. Recrutering geschiedt door de regenten. Zij krijgen een militaire opleiding en kunnen, in tijd van nood, bij het leger gevoegd. Voor het overige verricht dit korps o.m. transport- en bewakingsdiensten waarbij het onder bevel staat van de Resident.
De Djajang Sekars dateren uit de iets latere tijd van Daendels. Het korps, bestaat uit zonen van Indonesische bestuurders, die gezien hun anciënniteit in de familie niet in aanmerking komen voor een bestuursfunctie. Zij hebben min of meer eenzelfde taak als de Pradjoerits en een overeenkomstige bevelsverhouding tot het Nederlandse bestuur. De Dajang Sekars zijn echter bereden. Beide korpsen doen dienst op Java.
De Inspecteur Generaal over beide Korpsen heeft te maken met het toezicht op recrutering en selectie, de opleidingen en uiteraard zowel Nederlandse als Indonesische bestuurders.

MILITAIR/POLITIEKE EN ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN OP SUMATRA'S WEST KUST

GG van den Bosch ziet zeer goed de economische betekenis van de Padangse Bovenlanden en daarmede de wenselijkheid tot invoering van het Cultuurstelsel. Er zijn evenwel politieke en militaire haken en ogen:
- Het Tractaat van Londen beperkt Nederland in gebiedsuitbreiding op Sumatra.
- Optreden van de Padri's, een fanatieke Moslimgroepering, vergelijkbaar met de thans bekende Sji'iten en Hizbullahs, die de plaatselijke bevolking onderdrukken.

Juli 1830 doet de GG versterkte posten inrichten; de belangrijkste hiervan zijn Fort De Kock en Fort Van de Capellen; zie het kaartje. Het Nederlandse optreden brengt de Padri's tot reactie. De strijd wordt hevig en langdurig; eerst 1832 wordt Bondjol, het Padri bolwerk bezet. Ongeveer tezelfdertijd wordt een versterking ingericht in het meer Noordelijk gelegen Loeboe Sikaping.
De Padangse Bovenlanden bestrijken een vrij klein gebied. Vruchtbare hoogvlakte, maar ook hoge en steile bergen tot 3000 m, ravijnen en uitgestrekte bossen, gunstig voor het voeren van een guerrilla en remmend op Nederlandse optreden. De militaire detachementen in het Noorden zijn geïsoleerd en te gering in sterkte om intensief te patrouilleren. Vordering van niet betaalde Herendiensten en fourage, alsmede gevallen van plundering doen bevolkingsgroepen samengaan met de Padri's.
Een aantal posten, w.o. Bondjol en Loeboe Sikaping worden uitgemoord. Na een half jaar, begin 1833, is de situatie weer als in juli 1830, maar nu wordt bovendien Fort De Kock bedreigd.

EXPEDITIE NAAR SUMATRA'S WEST KUST

In deze situatie benoemt GG van den Bosch de generaal-majoor Riesz tot 'Kommissaris voor het Gouvernement op S.W.K., belast met het hoogste Militair en Civiel gezag aldaar'. Van den Bosch zegt tevens hem te zullen volgen als Commissaris Generaal na overdracht van het Gouverneurschap aan J.C. Baud.
Riesz vertrekt met 1100 man naar Padang en gaat tot het offensief over. Hij is - om de gedachten te bepalen - gevorderd tot een natuurlijke lijn halverwege tussen Fort De Kock en Bondjol als Van den Bosch arriveert. Zowel Riesz als zijn plaatsvervanger, de kolonel Elout, adviseren tegen verdere operaties - op dat tijdstip - met de beschikbare, te beperkte mankracht en middelen. Van den Bosch gelast niettemin voortgang en bepaalt bovendien zelf de wijze van uitvoering en oogst daarmede de mislukking. Hij gooit het hierna over een vredelievende boeg. Een reeks instructies en benoemingen volgen voor een nieuw burgerlijk bestuur; daarna verdwijnt Van den Bosch naar Nederland. Zijn koerswijziging haalt niet uit! Meerdere expedities volgen, eerst 3 jaar later, 1837, zal de generaal-majoor Michiels kunnen afrekenen met de Padri's en ontstaat blijvende rust en welvaart.

TERUG NAAR JAVA

Hoe is het intussen generaal Riesz gegaan? Voor hem is, in het nieuwe Van den Bosch concept, duidelijk geen functie meer op S.W.K.
Baud, GG van 1833-1836, ziet nog andere kwaliteiten in hem. Per 14 januari 134 wordt hij benoemd tot waarnemend Resident van Soerabaja, een der belangrijkste bestuursposten. Terzelfder tijd wordt hij 'honorabel' ontheven uit de functie van Inspecteur Generaal over de beide Indonesische Schutterijen.

Bij deze gelegenheid ontvangt hij de - in de inleiding genoemde - gouden kris van de Panembahan Mangkoe Adiningrat te Peden op 20 maart 1834. Peden ligt NO van Soerakarta.
Zijn bevel over de Barisan Prawira Dirdja is, eerder, geruisloos opgeheven door overgang van deze hulptroepen met hun eigen officieren naar het reguliere leger. Zij hebben uitstekend gestreden en meerderen van hen zijn gedecoreerd . Hun leider Sentot is echter wegens verdenking van heulen met de Padri's uitgesloten geweest van overgang. 1833 is hij reeds uit zijn functie ontheven.

De generaal-majoor Riesz is hierna 5 jaar Waarnemend Resident van Soerabaja geweest als hij 'op des zelfs verzoek honorabel wordt ontslagen, te rekenen van 1 maart 1839 met vergunning zich al dan naar Nederland te mogen begeven'. Bij beschikking van de GG d.d. 11 april wordt hij - inmiddels 48 jaar oud voor de derde maal gepensioneerd! Carel Jan Riesz is 7 jaar generaal-majoor titulair geweest. Hij zal nu het pensioen ontvangen, verbonden aan de rang van generaal-majoor; maar daar heeft hij wel om moeten vragen! Voor zijn verdiensten als Resident wordt hij benoemd tot

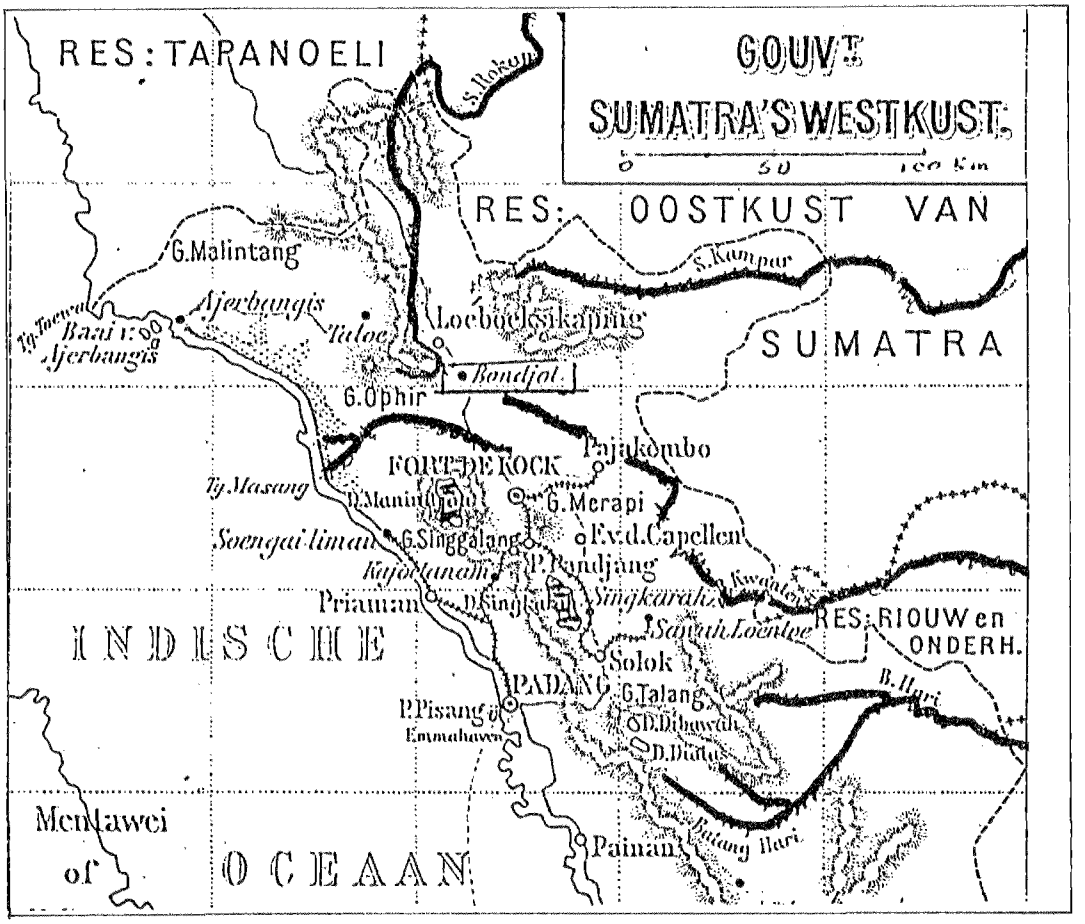

Ridder in de Orde van de Nederlandsche Leeuw.
Nadat zijn echtgenote, 50 jaar oud, al in 1845 is gestorven, overlijdt generaal-majoor C.J. Riesz op 22 juni 1856, in zijn 65e levensjaar.

NASCHRIFT

In deze loopbaanbeschrijving heb ik de gegevens, afkomstig uit de Staat van Dienst van generaal-majoor Riesz, getracht te plaatsen in de gebeurtenissen van de tijd in welke hij heeft verkeerd, teneinde hem meer reliëf te geven en meer levendig voor het voetlicht te brengen.
In dit naschrift nog enkele wat persoonlijke indrukken. Riesz moet over een buitengewone wilskracht, doorzettingsvermogen en élan hebben beschikt. Niet om niets is hij, september 1813, voor de eerste maal gepensioneerd. Gemis van 4 halve vingers aan de linkerhand en een kogel, van het toen forse kaliber, in de linkerarm, zullen met de zeer eenvoudige medische mogelijkheden van die tijd, wel een blijvende handicap in het gebruik van ledematen hebben veroorzaakt. Een kogel in de knie en een schot in de heup, zullen bovendien tot beperking van zijn loopvermogen hebben geleid.
Niettemin, januari 1814 meldt hij zich weer voor actieve dienst. Gebrek aan jonge en vooral ervaren officieren, zal de generaal Kraayenhoff wel hebben bewogen, hem toch weer aan te stellen.
Carel Jan kiest al even later, ondanks zijn handicaps, voor het avontuur in het hem onbekende Nederlands Oost Indië.
De jonge kapitein onderscheidt zich zeer

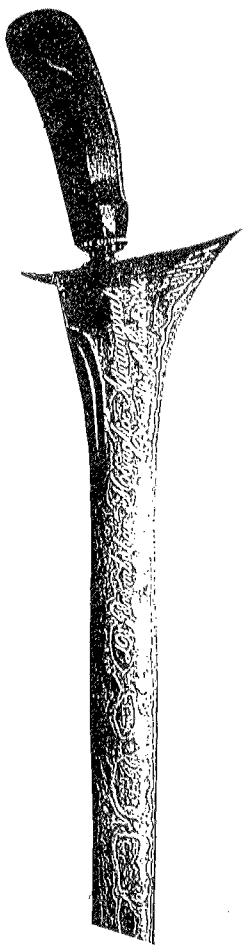

nadrukkelijk; met 30 jaar is hij reeds kolonel en wordt, na een volgende verwonding, ten tweede male gepensioneerd om 5 jaar later weer terug te keren.
Achtereenvolgens is hij dan Chef van de Algemene Staf, Inspecteur Generaal van inheemse Korpsen, Militair en Civiel Gezaghebber op S.W.K., om te eindigen als Waarnemend Resident van Soerabaja.
5 jaar heeft hij deze functie waargenomen; het is de langste tijd dat hij ooit op dezelfde stoel heeft gezeten.
Of hij na definitieve terugkeer uit Indië nog enige betrekking of ambt heeft bekleed, is mij niet bekend.
Mogelijk heeft hij nog een militaire erefunctie vervuld; mei 1849 althans benoemt Koning Willem III na zijn troonsbestijging, hem tot Commandeur in de Orde van de Eikenkroon.
De militaire geschiedenis van de laatste twee eeuwen kent meerdere zeer bijzondere Generaals. Carel Jan Riesz is, naar mijn mening, een van hen. Met opzet is, op een enkele alinea na, voorbijgegaan aan zijn directe familie. Immers, doel van dit artikel is geweest een beschrijving te geven van zijn loopbaan.

Tenslotte nog: Kolonel majoor Mr H.H.A. de Graaff, afkomstig van het Wapen der Artillerie, wijdde in 1948, in de Militaire Spectator, een artikel aan het officiersgeslacht Riesz, beginnend met de uit Hessen afkomstige vader van Carel Jan stammen, vooral in de vorige eeuw, 18 officieren uit deze familie. Zij dienen in Nederland, Nederlands Oost-Indië en één in Belgie.
Onder hen 8 artilleristen; 4 leden der familie, onder hen de Belgische Gaston R.M. (1871-1937) hebben de generaalsrang bereikt. Voor zover bekend is het geslacht, in Nederland, thans uitgestorven.

Bronnen:

Algemeen Rijks Archief, Staten van Dienst betreffende C.J. Riesz.
Centraal bureau voor genealogie, advertenties e.a. familiegegevens.
Stg Iconographisch Bureau, afbeelding C.J. Riesz.
E. Ludwig, Napoleon.
De Bas, Quatre Bras en Waterloo.
J. Bosscha, Neerlands Heldendaden (III).
F.H.L. Kuijpers, Geschiedenis der Artillerie.
H.M. Lange, N.O.I. leger op Sumatra's Westkust.
G.L. Kepper, Wapenfeiten N.I.L.
Winkler Prins.
Brockhaus diverse encyclopedieën.
Mr.Dr. J. Paulus
F. Bastet, Louis Couperus; een biografie.

Mr. C.J.H. KRAMERS

Nederland bevrijdt Ierland Anno 1797

Eind achttiende eeuw poogde Theobald Wolfe Tone, een Iers patriot en officier in Franse dienst, zijn land van het Britse juk te bevrijden. Tone was een Iers protestant maar niet van de Anglikaanse kerk. Tegenover de Engelse heersers opereerden zowel katholieke als protestante United Irishmen.
Zijn memoires verschenen een eeuw geleden en beschrijven hoe hij deelnam aan diverse ondernemingen om in Ierland bevrijdingstroepen aan land te zetten. In 1796 had een Frans marine eskader in gedeelten Bantry Bay bereikt maar door gebrek aan coördinatie kon niet worden geland. In 1797 was Tone in ons land toen de vloot van de Bataafse Republiek zich voorbereidde om met een eigen landingsleger zelfstandig een expeditie om Schotland heen naar Ierland te ondernemen.

Tone's dagboek over die zomer is erg somber omdat in juli en augustus de Westenwind het de vloot onmogelijk maakte uit te varen. Toen de levensmiddelen van de ingescheepte troepen bijna op waren en de Britse vloot voor Texel met de dag sterker werd is besloten de voorgenomen operatie niet te laten doorgaan.
Over deze onderneming is geschreven in 1897 door G.D. Bom 'D'Vrijheid 1781-1797, geschiedenis van een vlaggeschip' en in 1969 door Dr. C.N. Fehrmann 'Onze vloot in de Franse tijd'. Voorts bevat het Algemeen Rijksarchief indexen 2.01.08 en 2.01.29 nog diverse nadere gegevens over deze episode.
Aanvankelijk was het de bedoeling dat in 1797 de vloten van Frankrijk, Spanje en de Bataafse Republiek in gecoördineerde operaties landingen zouden uitvoeren in Zuid en Noord Ierland om aldus de Britse vijand in de rug te treffen. De Bataafse regering wilde zich graag aan dit avontuur wagen want zij had grote behoefte om enige daden te stellen, die op de Fransen - en anderen - indruk zouden maken. In februari was echter bij kaap St. Vincent de Spaanse vloot door de Britten verslagen en de Franse vloot was na een eerder Iers avontuur niet op korte termijn tot actie in staat.
Op instructie van den Haag reisden de Vice-Admiraal De Winter en de Generaal Daendels, die het eskader en de landingstroepen zouden commanderen, naar Parijs. Daar moesten zij toestemming krijgen van de Fransen om er een uitsluitend Bataafse onderneming van te maken zonder Franse bevelhebber en zonder de hulp van vijf duizend Franse militairen: deze hadden voor uitrusting en onderhoud ten laste van de Bataven moeten komen.
De hoge militairen kregen op beide punten hun zin maar niet dan nadat uit geheime middelen *f* 90.000,- voor dit doel waren uitgegeven.
De vloot op de rede van Texel bestond uit twaalf linieschepen, negen en dertig andere oorlogsschepen en acht en twintig transportschepen met vijftien duizend militairen van het landingsleger aan boord. De voorbereidingen waren geheim maar niet alles kon verborgen worden gehouden. De Britten hoefden niet meteen te denken dat een operatie tegen hun kusten werd voorbereid. Het was algemeen bekend dat ook vloten naar West en Oost India zouden moeten vertrekken ter aflossing van daar aanwezige eenheden.
In elk geval namen de Britten geen risico en Vice Admiraal Duncan hield Texel nauwkeurig in het oog. Als de Bataafse vloot vóór medio juli had kunnen uitvaren dan was dit misschien nog wel gelukt omdat in mei en juni een algemene muiterij het gros van de Britse vloot lamlegde. Begin juli had Duncan

nog maar twee schepen maar hij wekte de indruk alsof het er veel meer waren, maar de Britse vloot werd steeds sterker en de wind bleef West.

MILITAIRE VOORBEREIDING

De landtroepen hadden geen exacte gegevens over Ierland maar Tone en de pas uit Ierland gearriveerde advocaat Levines zouden meereizen. Zij stonden in relatie met het Executive Committee of the United People of Ireland. Zij hadden te kennen gegeven dat zij reeds lang in Ierland waren werkzaam geweest om van Groot Brittannië los te komen. Zij hadden alle voorbereidselen getroffen, zo berichtten zij de Commissie uit de Nationale Vergadering voor de Buitenlandse Zaken, om een opstand te doen uit barsten zodra reguliere troepen, al waren het er maar vijf duizend, waren gedebarkeerd wanneer de vloot tenminste voldoende wapens en munitie zou meebrengen. Hierop verklaarde genoemde Commissie dat de Republiek 'zich gelukkig kon rekenen bijaldien zij mede kon contribueren om het Ierse volk gelukkig te maken en daardoor de macht van Engeland te onder te brengen', zo mogelijk geholpen door een demonstratie van de Brester vloot om een deel van de Britse vloot uit de Noordzee te trekken. Van dit laatste is niets terechtgekomen.
Na de landing van het expeditieleger, de victualiën en de meegebrachte geweren voor de Ierse opstandelingen zou de vloot terstond weer zee kiezen. De troepen moesten zich verder aan land maar van al het nodige voorzien, ook van paarden voor het trekken van de kanonnen. De schippers moesten er zelfs op toezien dat de soldaten geen vaatwerk, beddegoed en bestek van de schepen mee aan land namen.
Op advies van burger Grasveld was ervoor gezorgd de Generaal De Meyeren, die Engels kende, op te nemen in de Etat Major 'temeer daar dezelve, na het gelukkig effectueren van 't hoofdoogmerk der expeditie, alsdan tot het commanderen der geformeerde landtroupes zeer voordelig zou de kunnen worden geemployeerd'. Ofschoon de archiefstukken slechts incidenteel melding maken van politieke gezindheid - met name inzake twee auditeurs van Grasveld - is in latere commentaren breed uitgemeten dat veel personeel van de Bataafse Marine Oranjegezind was. Omdat de Ierse expeditie niet doorging is deze stemming niet tijdens de operaties aan de oppervlakte gekomen.
Het is eigenaardig dat in 1797 tijdens de blokkade contacten werden onderhouden tussen De Winter en Duncan. Er bestaat nog een tekst van een brief in het Frans van onze vlootvoogd aan zijn Britse collega om te zeggen dat hij de Engelse vissers in de Noordzee ongemoeid zou laten. Het doet zich denken dat die vissers best wel hun eigen vloot van inlichtingen voorzagen maar wellicht werden Nederlandse vissers ook door de Britten met rust gelaten. In die tijd werd spionage meer openlijk bedreven dan later.
Tone schreef dat ons eskader bezoek kreeg van de Franse gezant in Den Haag, die natuurlijk van alles op de hoogte was. Een andere dag kwam ook de Zweed dineren en volgens Tone was die een spion van de Engelsen. Ook vermoedde hij, dat een spion die regelmatig De Winter meldde hoeveel Britse schepen er waren, een dubbelspion was.

DE INSTRUCTIES

De onderneming werd voorbereid door de Commissie uit de Nationale Vergadering voor de Buitenlandse Zaken. Deze besloot een harer leden, de burger Grasveld, als politiek agent mee te zenden met de expeditie. Hij moest rechtstreeks met het Bataafse Gouvernement correspondentie houden. Verder was hij 'speciaal gechargeerd om aan de omwending in Ierland zodanige richting te geven als tot het bereiken van het groot doelwit, de vernedering van Engeland, het meest geschikt zijn zoude'.
Ter begeleiding van het optreden der bevrijders had de Commissie de burgers Hahn en Hartogh gevraagd een proclamatie op te stellen 'welke zou kunnen worden meegegeven aan de commanderende generaal om de Ierse natie af te trekken van de voor haar zo schadelijke vereniging met Engeland en zich tot een vrije en onafhankelijke republiek te verklaren'. Op 14 juni was de tekst gereed

en goedgekeurd. Grasveld moest deze op geheime wijze in grote oplage in het Engels en het Nederlands doen drukken zodat Daendels na de landing de boodschap kon verspreiden. Helaas heb ik de tekst zelf nog niet kunnen vinden maar de teneur blijkt wel uit de andere instructies.
Zo werd Daendels op 3 juni bevolen zich te gedragen conform de tekst van deze proclamatie 'steeds zorgvuldig in het oog houdend, dat het oogmerk der expeditie is om Ierland van deszelfs relatie met Engeland af te trekken en de inwoners van dat eiland te brengen tot den staat van eene vrije en onafhankelijke republiek, met welke de Bataafse Republiek steeds bereid zal zijn zich op gronden van wederzijds belang op zijn nauwst te verbinden en geenszins om enig gezag daar te willen verkrijgen of vesten, waarom hij alles zal observeren en doen observeren, wat nodig en nuttig zij ten einde de Ierse natie te overtuigen, dat de gevoelens in de proclamatie ternedergesteld, wezenlijk die van het Bataafse gouvernement zijn en geenszins tot een lokaas strekken maar dat het zelven steeds bereid zal zijn te tonen, dat het daarbij zal blijven volharden'.
De Winter kreeg zijn instructie op 10 juli. Hem werd op het hart gedrukt, dat het hoofdoogmerk van de troepenlanding was 'de vijand tot het aangaan van honorabele en voordelige vredesvoorwaarden te noodzaken'.
De admiraal moest dit nimmer uit het oog verliezen maar altijd trachten dit oogmerk op allerlei wijzen te bevorderen. Hij moest uitzoeken hoe sterk de vijand was in Ierland en zelf de plek van landing bepalen, zonder te luisteren naar de officieren van de landarmee.
Het is niet duidelijk of Tone op de hoogte was van al deze instructies, die blijk gaven van goede voornemens jegens het Ierse volk. Hij schreef dat hij zich geen illusies maakte over Frans optreden na een geslaagde landing in Ierland: plundering en kolonisatie.

HET AFGELASTEN VAN DE ONDERNEMING

Aan deze instructies is geen uitvoering gegeven omdat de Westen wind uitvaren van het eskader onmogelijk maakte. Ook liep het gunstige seizoen op zijn einde en de levensmiddelen van de expeditiemacht waren erg geslonken. Daendels had nog via een landing in Schotland naar Ierland willen doortrekken terwijl Tone een plan ontwierp om maar meteen naar Londen op te trekken en daar de regering af te zetten. Intussen werden de troepen ontscheept en afgedankt.
De vloot werd niet gedemobiliseerd maar is op 7 oktober in opdracht van de Commissie voor de Buitenlandse Zaken toch nog uitgevaren. Zij heeft bij Kamperduin tegen de Britse vloot slag geleverd en die liep rampzalig af voor de Bataafse Republiek. Er is reden om aan te nemen dat, ook als de Ierse expeditie ongestoord van Texel had kunnen wegzeilen, de operaties na de landing in Ierland weinig kans van slagen zouden hebben gehad. In 1798 en 1799 stuurden de Fransen weer expedities naar Ierland, waarbij zij veel verliezen leden zonder enig resultaat te bereiken. Bij de laatste landing werd ook Tone door de Engelsen gevangen genomen, waarna hij zelfmoord pleegde.
Het Bataafse volk was geheel onkundig van de geheime voorbereidingen in 1797. Na het afgelasten van de onderneming had de regering geen enkele aanleiding hieraan publiciteit te geven.

L. SCHUITEMAKER

Het Russisch breedspoor

In vele geschriften kan men lezen dat toen de Tsaar aller Russen in 1851 opdracht gaf een spoorweg aan te leggen van St.Petersburg naar Moskou met opzet daarvoor een andere spoorbreedte - 1524 mm - koos dan elders in Europa gebruikelijk was. Eenzelfde 'militaire wijsheid' zou in Spanje een rol hebben gespeeld, waar men koos voor een railafstand van 1674 mm. (1)

Het valt echter zeer te betwijfelen of aan de overwegingen die tot deze 'afwijkende' keuze leidden enige militaire redenen ten grondslag hebben gelegen. Men kan eerder stellen dat het (vermeende) strategische aspect later deze keuze moest rechtvaardigen. Immers rond het midden van de vorige eeuw was de discussie over de meest geschikte spoorbreedte nog volop aan de gang. In ons eigen land werd in 1839 de eerste spoorweg gebouwd in breedspoor van 1995 mm en zou ook de lijn Amsterdam naar Arnhem op deze wijze worden aangelegd. Eerst in 1866 vond een omsporing op normaalspoor (1435 mm) plaats, zodat het Nederlandse railnet op dat van Duitsland en België kon worden aangesloten.
De Russische keuze voor 1524 mm is derhalve veeleer een keuze geweest uit de vele varianten die de spoorwegpioniers uit die jaren voorstonden en zeker geen 'militaire slimheid'.

Dit blijkt ook uit de Tweede Wereldoorlog waarin de Duitsers zonder veel moeite delen van het Russische spoorwegnet met ca. 90 mm versmalden. Hierdoor konden zij hun ver in Rusland doorgedrongen troepen rechtstreeks vanuit Duitsland bevoorraden. Hadden de Russen een eventuele invaller uit het westen inderdaad willen beletten hun spoorwegnet te benutten dan zou een smaller spoor dan elders gebruikelijk de vijand voor veel meer problemen hebben geplaatst. Men denke alleen maar aan de vervanging van te korte dwarsliggers en te smalle bruggen!

Noot:

1. De Eerste Spaanse spoorlijn werd aangelegd door een Engelse onderneming, die ook de hoofdspoorlijnen in het voormalige Brits-Indië bouwde, die eveneens 1674 mm spoorbreedte hadden en nog hebben.

Nieuwe boeken

D.T. Koen, Utrecht verdedigd. Fortificatie en mobilisatie 1914-1940. Historische Reeks Utrecht nr. 14 (Matrijs; Utrecht, 1990) ISBN 90-70482-89-4; prijs: *f* 19,90.

In 1983 bracht de toen nog prille Uitgeverij Matrijs een boekje op de markt, dat was geschreven door G. Koppert en dat handelde over de negentiende-eeuwse forten bij de stad Utrecht. (1) Het was tevens het eerste deel in een nieuwe serie, de Historische Reeks Utrecht. Als deel 14 in deze reeks verscheen het hier te bespreken werk van D.T. Koen, dat evenals dat van Koppert een facet van de vestingbouwkundige historie van de Domstad belicht. Deze publikatie is mede zo interessant omdat het handelt over een deel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW) in een tijdvak, waarover in dit verband tot voor kort nog weinig is geschreven, namelijk de jaren 1914-1940.
Koen behandelt de materie in een viertal hoofdstukken, waarin achtereenvolgens aan de orde komen: de periode tot 1914, de Eerste Wereldoorlog, de jaren 1918-1939 en de tijd tussen de afkondiging van de mobilisatie in 1939 en de capitulatie op 15 mei 1940. Elk hoofdstuk is onderverdeeld in een groot aantal paragrafen, waarin in een prettig leesbare stijl een grote

verscheidenheid van deelonderwerpen wordt beschreven. Behalve aan zaken als de strategische positie van de stad, de inrichting van de stellingen, de bewapening en de inundaties besteedt de auteur onder meer ook aandacht aan logistieke aspecten, het dagelijks leven van de militairen tijdens de mobilisaties en de contacten tussen militairen en de burgerbevolking. Een groot pluspunt vormen de vele foto's, kaarten en tekeningen, die het verhaal op een adequate wijze ondersteunen.
De auteur is vooral goed op dreef als hij de situatie en de gebeurtenissen in en om de Domstad beschrijft. Hoofdstuk 1 bijvoorbeeld bevat een interessante paragraaf over de gesteldheid van het terrein ten oosten van de stad en de defensieve voor- en nadelen daarvan. De passages in het boek die handelen over zaken die boven het vocale niveau uitstijgen of waarin de geschiedenis in een breder kader wordt geschetst, zijn echter wat minder geslaagd. Het betreft hier onder meer het relaas over de totstandkoming van de Oude Hollandse Waterlinie en haar voorgeschiedenis, over de opstelling van het veldleger in de jaren 1914-1918, over het instellen van het Commando Vesting Holland in 1922, dat niet, zoals Koen beweert, een reorganisatie van het vestingstelsel impliceerde, en over de gebeurtenissen die plaatsvonden sinds de afkondiging van de mobilisatie in 1939. Voor wat betreft het laatste kan worden verwezen naar de in het afgelopen jaar verschenen literatuur. Dit alles doet echter slechts ten dele af aan de grote waarde van dit boek, omdat daarin, zoals gezegd, een grote hoeveelheid nieuwe gegevens staan opgesomd. Vermeldenswaard zijn verder de gedegen opgave van de geraadpleegde bronnen en literatuur, de lijst waarin de gebruikte vestingbouwkundige termen worden verklaard en de fotoverantwoording, waarmee dit boek wordt afgesloten.

. Zie onder andere de boekbespreking in Mars et Historia XVII (1983) 94.

drs. J.P.C.M. van Hoof

Officiersopleidingen van het KNIL in Nederlands-Indië 1936-1950.
. . . een facet dat nog niet eerder werd belicht . . .

Het KNIL kon tot in de jaren dertig nog ruimschoots voorzien in de behoefte van reserve-officieren door gewoon de reeds in Nederland opgeleide reservisten die hun civiele carriere in Indië kozen, op gezette tijden onder de wapens te roepen. Doch allengs, beginnend in 1933 nam (vanwege de over de hele wereld toenemende oorlogsdreiging bij dalend aanbod) de behoefte aan reserve-officieren dusdanig toe dat men in 1936 besloot om ook zelf bij het KNIL reserve-officieren te gaan opleiden. Vanwege de in Indië van kracht zijnde militieplicht voor mannelijke Nederlanders waren voor deze opleidingen genoeg geschikte candidaten. De klassen waren in de aanvang beperkt van omvang, doch toen in 1940 het moederland in Europa werd bezet en er geen jonge Nederlanders meer naar Indië kwamen, terwijl ook in de Pacific de oorlog nabij kwam, kwamen er relatief veel miliciens bij de opleidingen voor officier. Het boek geeft een overzicht van het verloop van deze opleidingen, welke spoedig betiteld werden met CORO (Corps Opleiding Reserve-Officieren). Het gros van de candidaten was voor het hoofdwapen, de infanterie; dat was in Bandoeng. Voor de artillerie in het nabijgelegen Tjimahi. Op hun uniform droegen de leerlingen de zo geheten 'Hongaarse lis'. Maar ook vanwege het feit dat door de Duitse bezetting van Nederland de KMA in Breda werd gesloten en er geen jonge beroepsofficieren meer voor het KNIL naar de Oost kwamen (zo gingen als geduchte tegenvaller liefst drie grote jaarklassen cadetten voor het KNIL verloren!) werd terstond het tekort aan officieren als zeer ernstig gevoeld. Vandaar dat nog in 1940 in Bandoeng de (Indische) KMA werd opgericht. Op vergelijkbare wijze werd in 1940 te Soerabaja het KIM (Koninklijk Instituut voor de Marine) geopend. En zo had men dan vanaf 1940 op Java zowel cadetten als adelborsten. In de fraaie bergstad Bandoeng zag men aldus voor het eerst de gele cadetten-lissen en de gekroonde letters 'MA'.
Zowel de KMA als het CORO (en natuurlijk ook het KIM) werden door de kleine doch hechte en pro-militaire Europese gemeenschap (nog geen 0,3 miljoen zielen) als zeer gewaardeerde instituten gezien. Vooral omdat (eindelijk doch ook veel te laat) in Indië een geweldige opgang van de defensie-inspanning plaatsvond, waarvoor geld noch moeite werd gespaard.

Het boek, dat vele namen bevat van de officieren en instructeurs die bij de diverse opleidingen waren betrokken en ook van nagenoeg alle cadetten en CORO-leden (tussen hen een goede band), past vooral geheel bij het denken en de geestestoestand van de jaren 1940-1941-1942

in Indië. Dat was de tijd toen daar het voornaamste vrije gebied was van het geteisterde Koninkrijk.
De CORO-opleidingen bevatten eerst uiteraard Nederlandse en daarmee gelijkgestelde candidaten; immers uitsluitend zij waren militieplichtig. Pas eind 1941 kwamen als eerstelingen bij het CORO twee klassen inheemse militie. Op de Bandoengse KMA had men uitsluitend met vrijwilligers te doen en daarbij waren veel meer Indonesische cadetten dan in de vroegere jaren van de KMA in Breda.
Het boek dat in 1990 door ex-Bandoengse cadetten en -CORO-leden is samengesteld is een bijzonder curieus en goed leesbaar relaas geworden. Wij willen het gaarne aanbevelen omdat het gaat over een aantal zeer bijzondere opleidingen in een exclusief tijdperk in Tropisch Nederland, voor en na een militaire nederlaag in 1942, waarna een ontzettend zware vijandelijke bezetting kwam, waarin na het sneuvelen van een aantal jonge enthousiastelingen meer dan twintig procent van het KNIL om het leven kwam. In het gemobiliseerde Java-leger vonden de oudere cadetten en CORO-leden hun plaats als jonge leiders. De jeugdiger candidaten onder hen werden aan het eind nog als eenheid te samen ingezet bij de laatste gevechten noord van Bandoeng. Voor alle overlevenden van de in Indië opgeleide (reserve) officieren betekent dit boek heel veel. Uit hun kringen voortgekomen: een brok realiteit; harde training, kameraadschap, vlak er op oorlog en krijgsgevangenschap; toestanden waarin corpsgeest betere kansen op overleving gaf. Maar het geeft ook een stukje nostalgie uit 'het oude Indië'. *Ook al vanwege de vele goede en tot nog toe onbekende foto's. Voor* buitenstaanders, mensen die er niet bij waren, maar toch geïnteresseerd zijn, geeft het boek een goed idee van deze uitzonderlijke officiersopleidingen. De auteurs hebben niet nagelaten ook de bijzondere - en de politiek-militaire toestanden mede te verweven tot een kernachtige sfeerbeschrijving.
Volledigheidshalve: ook na de oorlog werden van 1946 tot 1950, dus tot aan de opheffing van het KNIL, cursussen voor opleiding van officieren gehouden. Ook weer te Bandoeng, weer *onder oorlogsomstandigheden, zij het van een geheel ander karakter. Het boek is een* paperback van 186 bladzijden in A-4 formaat met op de kleurrijke cover toepasselijke uniformemblemen. De redactie bestond uit de heren W.H. Brabänder, J.M. Koster, H.W. Neidig en J.R.J. Rugebregt. Men kan het verkrijgen voor *f* 35,- bij afhalen bij de heer Neidig: Indische Pensioenbond, tijdens kantooruren in Den Haag, Antonie Duyckstraat 119. Ook door storting van dit bedrag *plus f* 5,- voor portokosten op Postbankrekening nr. 17 13 86 van heer F.B. Nijon te Aerdenhout, onder vermelding: boek offn opl KNIL, 1936-1950.

C.A. Heshusius

Marsroutes en dwaalsporen - het Nederlands militair-strategisch beleid in Indonesië - 1945-1950, door Dr. P.M.H. Groen.

> In 'Mars et Historia' van jan./febr. 1991 blz. 36/37 verscheen een korte aankondiging van de *uitgever van het boek. Een echte boekbespreking misten wij echter nog . . .*

Er verscheen nog nooit iets over dit onderwerp: wel veel over de politieke aspecten van de dekolonisatie en ook veel 'onderdeelsboeken', maar nog niet over de grote lijnen en het geheel van plannen over de wijze waarop onze militaire middelen werden gebruikt; het hoe en waarom. Gelukkig is er nu een kwaliteitsboek verschenen dat wel als standaardwerk kan worden aangemerkt.
Vanwege de opzet en de precisie; ook vanwege de indeling in vijf grote brokstukken die de Nederlandse militaire 'policy' behandelt in deze zo cruciale vier jaren. Toen het kleine Nederland de grootste militaire operatie van zijn bestaan ter hand nam, waarbij het meer dan honderdduizend militairen naar de andere kant van de wereld verscheepte en aldaar ook nog eens het door de oorlog platgeslagen KNIL weer opbouwde tot een ander leger van 60.000 man.
In het boek leven wij mee met de beleidscontacten van een niet uitermate consequente regering in het moederland en de politieke en militaire voormannen in Indië: luitenant gouverneur-generaal dr. H.J. van Mook en vooral de welhaast legendarische legercommandant, luitenant-generaal S.H. Spoor. Maar al te vaak beheersten de laatste beiden het gehele militair-politieke bedrijf.
Uitvoerig wordt uiteengezet hoe het de moderne en goed uitgeruste Nederlandse strijdkrach-

ten niet gelukte om de grote krijgsmacht van de Republikeinen te verontzijdigen. Door steeds meer het frontale gevecht te ontgaan (waarbij zij de verliezers zouden worden) en uiteindelijk te komen tot een ongrijpbare guerrilla met hulp van de bevolking (al dan niet gedwongen), kwam er na een reeks van vijandelijkheden, waarbij twee zo geheten 'Politionele Acties', een toestand van evenwicht, welke werd gevolgd door de algemene wapenstilstand van augustus 1949,en uiteindelijk de overdracht van de souvereiniteit aan het eind van dat jaar. De auteur (geboren in 1955 toen het hele conflict al was afgelopen) maakt na elk van de grote parten een goed beredeneerde conclusie welke zetelt op een zeer omvangrijk bronnen-onderzoek. Men kan het met de conclusies eens zijn of niet; in het laatste geval dient men dan zelf een goed alternatief aan te dragen. In het bijzonder zou de Nederlandse speerpunt-strategie (snelle sterke gevechtsgroepen die troepenconcentraties vernietigen en de leiders elimineren in speerpunt-aanvallen) niet hebben voldaan.In het midden wordt gelaten hoe onze militairen het dan wel hadden moeten doen.
Op dit verheven niveau wordt de lezer meegebracht naar alle zeer uitzonderlijke situaties waarvoor het kleine Nederland zich militair gesteld zag. Ademloos doet men mee wanneer in december van 1948 het nee of ja komt voor deze Politionele Actie.
Het is de schrijver gelukt om op rustige wijze en zonder het opwekken van gevoelens van wrevel bij wie dan ook, goed aanvaardbaar over te komen. Haar kritiek is uiterst mild en dat doet sympathiek aan tegenover de vele duizenden veteranen uit die tijd. Belangrijk zijn vooral de bijlagen: liefst 17 stuks. Elk daarvan is gebaseerd op een zeer nauwkeurige en tijdrovende compilatie ('turven') van een onnoemelijk aantal gegevens die nu naar tijd en plaats in statistieken en tabellen zijn vastgelegd (bijvoorbeeld gevechten, verliezen, incidenten). Het boek is 'af'; goed voorzien van geraadpleegde bronnen en voor alles een verwijzing naar het noten-apparaat; behoorlijke registers en goed duidelijke kaarten.
De schrijfster heeft kans gezien om uit een enorme hoeveelheid gebeurtenissen een even kort als glashelder betoog op te zetten dat voor velen (betrokkenen, geïnteresseerden en speurders) niet slechts begrijpelijk zal zijn, maar dat ook door velen zal worden aanvaard. Het zijn de onmisbare grote lijnen en achtergrondgegevens. Het gebonden boekwerk, 362 pagina's heeft vele foto's en kaarten. ISBN 90 12068746; voorshands verkrijgbaar voor *f* 39,95 (later *f* 49,50) bij SDU-uitgeverij, Antwoordnummer 10734, 2501 WB Den Haag.

C.A. Heshusius

Berechting Japanse oorlogsmisdadigers in Nederlands-Indië 1946-1949; Temporaire Krijgsraad Batavia, door mr. L.F. de Groot.

Een belangwekkend werk, nog wel van een lid van Mars et Historia, heeft eind 1990 het licht gezien. Mr. L.F. de Croot heeft op de leeftijd der sterken (87) een witte vlek in de militaire historie van Nederlands-Indië onthuld als oud-officier en rechter die al kort na zijn krijgsgevangenschap in die gewesten als onderpresident en later als president optrad van genoemd militair rechtscollege dat een aanzienlijk deel der oorlogsmisdrijven heeft behandeld.
Naarmate delen van de Indische archipel door geallieerde acties werden bevrijd en ook na de capitulatie van Japan hebben circa 15 Nederlandse krijgsraden de overstelpende hoeveelheid oorlogsmisdaden der Japanners berecht. Later werd alles geconcentreerd in Batavia waar de honderden misdadigers bewaakt werden in de bekende Tjipinang-gevangenis. Nederland was na Amerika het land dat de meeste misdadigers voor tribunalen haalde: meer dan duizend en meest militairen; 93% onder hen werd gevonnist; er zijn in totaal 236 doodvonnissen geveld waarvan 226 door een vuurpeloton ook daadwerkelijk zijn uitgevoerd. Gegevens die te denken geven en die nimmer in ons land bekend waren. De rechtbank waar De Groot uitvoerig over verhaalt behandelde de zaken van 356 beklaagden waarbij 59 executies volgden.
Het werk bestaat uit drie delen. In de eerste twee de behandeling van talloze zaken waarbij de ongekende wreedheden van vooral de zo gevreesde 'Kempetai' worden behandeld, alsmede vele andere zaken van willekeur en slechte behandeling van gearresteerden, Nederlanders, Indonesiërs en andere bewoners van Indië. Vele duizenden onschuldigen hebben geleden en zijn omgekomen onder huiveringwekkende methoden van de bezetters. In het derde deel komen andere merkwaardige zaken aan het licht: onder meer de afwikkeling van de misdadigers met langdurige gevangenisstraffen.
Het boek geeft ons - hoe afschuwelijk ook - een goed inzicht in een scala van misdaden die wij wel vermoed hadden, maar waarvan wij de omvang en de details zeker niet kenden. Wij kunnen

dit werk aanbevelen voor een ieder die iets meer wil weten over de duistere zaken tijdens de Japanse bezetting van Nederlands-Indië.
Het werk bestaat uit twee banden; typeschrift, 623 pagina's; register, appendix, kaarten; ISBN 90.72058.06.2. Prijs *f* 108,50 inclusief verzendkosten; bestellen door overmaking van dat bedrag naar bankrekening nr. 67.50.00.009 van Boekbinderij P. van den Hout te 's-Hertogenbosch o.v.v. 'Berechting Jap. oorlogsmisdadigers'.

C.A. Heshusius

Gedenkboek KNIL 1830-1950.

Op 26 juli 1990 heeft Z.K.H. Prins Bernhard te Arnhem in het park van het Koninklijk Tehuis voor Oud-Militairen 'Bronbeek' onder zeer grote belangstelling een prachtig monument onthuld dat betrekking had op het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL).

Het KNIL werd veertig jaar geleden opgeheven op 26 juli 1950. Het monument bestaat uit een

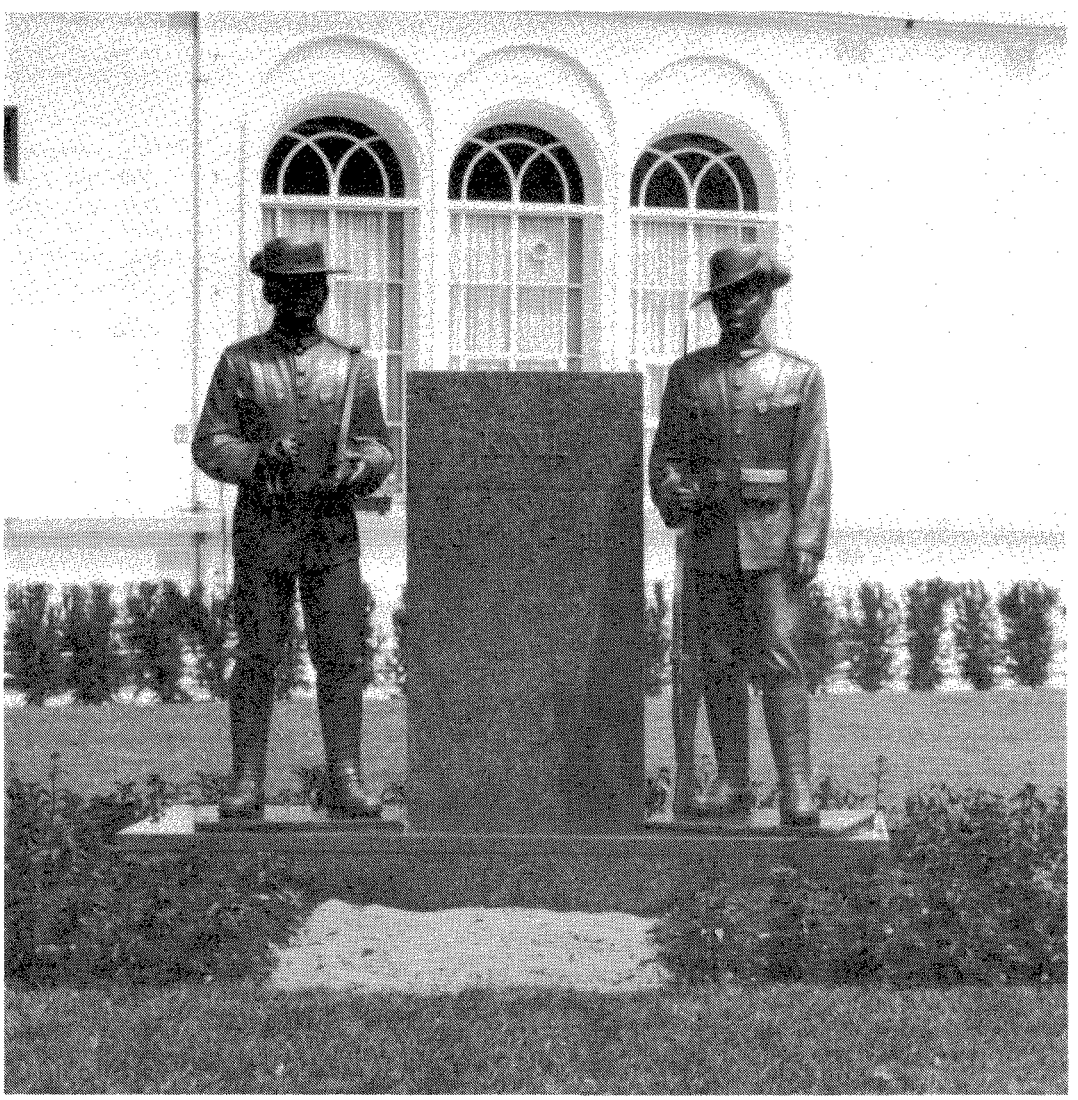

sobere gedenksteen van marmer met inscriptie. De steen wordt geflankeerd door twee soldaten, bruin en blank, dus Inheems en Nederlands. De beide militairen zijn van natuurlijke grootte en van brons; zij zijn afgebeeld in de veldtenue van het begin van de oorlog in de Pacific toen het KNIL in 1942 al strijdend ten onder ging. Zij dragen de zo karakteristieke bamboehoed en hebben de bewapening van die tijd. Bij de onthulling zijn tevens al diegenen herdacht die in de 120 jaren van het bestaan zijn gevallen bij de uitoefening van hun plicht.
Het KNIL had als apart leger in het voormalige Nederlands-Indië bestaan van 1830 tot 1950. Bij de overdracht van de souvereiniteit in december 1949 aan de jonge Indonesische Republiek was om begrijpelijke redenen geen plaats meer voor een 'koloniaal' leger. Ten tijde van de opheffing bestond het KNIL uit bijna 60.000 man, waarvan het merendeel gevormd door militairen van Inheemse landsaard.
Bijna achtduizend Nederlandse ex-KNIL militairen gingen in die tijd over naar de Koninklijke Landmacht en de Koninklijke Luchtmacht.
Gezien de huidige vergevorderde leeftijd van de vroegere militairen van het KNIL, zou het niet raadzaam zijn geweest bovengenoemde herdenking pas vijftig jaar na de opheffing - dus in het jaar 2000 te gaan organiseren . . .
Uit de gelederen van de oud-militairen van het KNIL ontstond kort geleden de 'Stichting Herdenking KNIL'. In snel tempo kwam het benodigde geld bijeen voor het monument. Uit bijdragen van de KNIL-militairen zelf benevens van de nagelaten betrekkingen en van andere particulieren, van verenigingen van militairen, van de overheid, van diverse fondsen en uit het bedrijfsleven.
Bij deze gelegenheid gaf genoemde Stichting ook een fraai gedenkboek uit dat bij de onthulling van het monument werd beschikbaar gesteld voor de aanwezigen. Dit gedenkboek bestaat uit 96 bladzijden met vele tientallen foto's gedrukt op mooi papier, gebonden in een handzaam formaat. Diverse interessante historische facetten betreffende dit nu niet meer bestaande Koninklijke leger zijn in het gedenkboek op moderne wijze behandeld door een schare van militaire auteurs uit het KNIL zelve. Het boek leent zich bijzonder (ook als geschenk) voor al diegenen met interesse voor het oude Indië en wat zich daar militair afspeelde in de 120 jaren van een ongewoon bestaan.
Men kan het boek bestellen door het storten van *f* 22,50 op Postbankrekening naar 32.34.509 van Redactie Stabelan te Dordrecht onder vermelding 'Gedenkboek KNIL'.

C.A. Heshusius

Noordhollandse Schutters in de 'Belze' Opstand van 1830, door Th.W. Polet, A.A. de Reus-Vredenburg en J.J. Kaldenbach. Jubileumboek ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Nederlandse Genealogische Vereniging, afdeling Hollands Noorderkwartier, 1990. 180 bladzijden ingebonden in een linnen band met gouden opdruk.

Aan de hand van dagboekfragmenten en brieven van schutters uit Noord-Holland is een goed overzicht gegeven van het verloop van de Belgische Opstand, in het bijzonder van de Tiendaagse Veldtocht. Het is interessant te lezen hoe de eenvoudige schutter de gebeurtenissen 'op de werkvloer' heeft ervaren. Petite histoire op zijn best.
Het boek is prettig leesbaar mede door de vele zwart-wit afbeeldingen en als naslagwerk is het ook zeer bruikbaar door uitgebreide naamlijsten en een literatuurlijst.
Voor allen, zowel militair-historici als genealogen, een belangrijk boek om hun inzicht in de krijgsverrichtingen van die dagen te verdiepen.
Voor *f* 45,50 (inclusief verzendkosten) kan het worden aangeschaft bij de penningmeester NGV afd HNK te Alkmaar door overmaking van dit bedrag op bankrekeningnummer 42.47.51.763.

H. Muller

Bestuursmededelingen

Verslag van de voorjaarsexcursie naar Hoek van Holland op zaterdag, 25 mei 1991

Op zaterdag, 25 mei 1991 verzamelden zich 33 deelnemers/sters bij het Nederlands Kustverdedigingsmuseum te Hoek van Holland. Onze groep werd gastvrij ontvangen door de heer J. Wouters, voorzitter van de Stichting 'Fort aan den Hoek van Holland'. Onder het genot van een kopje koffie gaf de heer Wouters een uiteenzetting over ontstaan en restauratie van het fort. In 1881 werd begonnen met de bouw van het pantserfort en in 1889 werd het officieel in gebruik genomen. Het werd een van de sterkste vestingen in zijn soort en was bedoeld als verdedigingswerk voor de Maasmond, de pas gegraven Nieuwe Waterweg en de havens van Rotterdam tegen aanvallen uit zee.
Op het hoofdgebouw waren drie gietijzeren koepels met elk twee zware kanonnen geplaatst; de wanden van de koepels waren ca. 1 meter dik. De kanonnen, die een schietbuis van ruim 7 meter hadden, stonden in die koepels, die gedraaid konden worden met behulp van stoomkracht.
In de tweede wereldoorlog haalden de Duitse troepen de ijzeren koepels van het fort af.
Sinds 1986 is de Stichting met steun van een groot aantal vrijwilligers bezig het fort zoveel mogelijk in de oude staat terug te brengen. Waar het niet mogelijk is, de oorspronkelijke materialen te gebruiken, wordt gestreefd naar de beste vervanging.
Op 13 mei 1940 kwam de toenmalige minister-president De Geer met een negental ministers naar het fort alwaar zij hun laatste kabinetsvergadering op Nederlandse bodem hielden, alvorens uit te wijken naar Engeland.
Het fort, dat grotendeels onder de grond is gebouwd, heeft een doolhof van gangen met daaraan 106 kamers voor legering van 9 officieren, 26 onderofficieren en 246 korporaals en soldaten van het regiment Kustartillerie. Het geschut is slechts eenmaal in een oorlog gebruikt, t.w. in de meidagen 1940. Toen met het oude geschut op de vijand werd geschoten raakte het onklaar en kon niet meer gebruikt worden.
Gedurende de tweede wereldoorlog zaten er Duitsers in het fort die er o.a. een bakkerij in hadden, waar brood gebakken werd voor de troepen in de gehele provincie Zuid-Holland. De warmte van de oven was zelfs voldoende voor het ligbad van de Duitse commandant die vlakbij de bakkerij een kamer had.
Na de bevrijding werd het fort door Britse militairen en later door de Nederlandse Marine in gebruik genomen. In januari 1989 gaf het Ministerie van Defensie het fort in beheer aan de Stichting en 1 september 1989 verrichtte de Minister van Defensie de officiële opening.
De rondgang onder leiding van de heren Wouters en De Goey was een openbaring; de lange gangen, trappen, kamers, geschutskoepels, een maquette, diorama's, wapens, uitrustingsstukken, te veel om op te noemen! We kwamen tijd te kort om alles te bekijken. Het was een zeer leerzame en boeiende rondleiding!
Hongerig geworden reden we vervolgens naar restaurant 'Het Jagershuis' aan de Badweg waar we een drankje dronken en de lunch gebruikten.
Om half drie wandelden we naar het er naast gelegen Reddingsmuseum 'Jan Lels', waar we ontvangen werden door de conservator de heer Heystek.
We luisterden naar de bijna ongelofelijke verhalen over reddingen in vliegende storm en over de mannen, die zich met gevaar voor eigen leven inzetten om schipbreukelingen weer aan land te brengen.
Eveneens werden enkele details genoemd, die mij altijd zijn ontgaan namelijk dat er soms leden van de reddingsbrigade verdronken, omdat hun laarzen zó luchtdicht afsloten, dat hun benen dreven en hun hoofd daardoor in het water kwam; verder dat na een redding de mannen dikwijls erge pijn hadden in hun nek en op hun rug omdat met het water veel zand en schelpjes in hun jacks kwamen.
In het museum zijn o.a. prachtige scheepsmodellen, veel foto's, onderscheidingen en reddingsmateriaal te zien, een volgend bezoek zeker waard!
Rest mij nog onze voorzitter, de heer H. Muller hartelijk te danken voor het organiseren van deze interessante excursie!

P.H.Th. Dumon, secr.

KUSTVERDEDIGINGSMUSEUM
FORT AAN DEN HOEK VAN HOLLAND

3de Opgave aanvulling en wijziging op de ledenlijst van november 90

Nieuwe leden:
Grau, mevr. A.C.P., Rooseveltlaan 795, 3526 BD Utrecht algemeen
Griek, G. van de, Kloosterdrift 74, 3436 TJ Nieuwegein 19
Halen, Mr. R.T.J. van, Boris Pasternakerf 213, 3315 BT Dordrecht 1, 3, 4, 5, 6, 9, 19, 20
Haijer, B.J., De Fenne 290, 8918 CN Leeuwarden 11, 21
Heil, K.E., Elzenlaan 8, 7642 TX Wierde 10, 14 (spec. Slag a.d.Somme en 'Kitchener's Volunteers')
Kop, H.J.E. van der, Thérèse Schwartzestr. 16, 2597 XJ 's Gravenhage algemeen

Overleden:
Kuiper, C.H., Groenestraat 7 a, 6678 MA Oosterhout Gld.

Opgezegd:
Steenhuis, J.A., G. Colmjonwei 141, 8915 GK Leeuwarden.

Adreswijzigingen:
American Society of 526 Lafayette Ave, Military Insignia Palmerton, Collectora (ASMIC) Pa. 18071, U.S.A.
(G. Duell).
Boo, W. de, Vloed 19, 4813 PA Breda.
Figurine, La, Avenue J. Dubrucq 41, (c/o Mr. Roger Ferire) B- 1210 Bruxelles (België).

'Stichting Korpsbezit Mariniers' wijzigen in:
Stichting 'Historische Verzameling Korps Mariniers', Maaskade 119, 3071 NK Rotterdam.

Veld, A.J. de, Robert Kochplaats 287, 3068 JC Rotterdam

Aantal leden op 1 april 1991		470
Nieuwe leden		6
		476
overleden	1	
opgezegd	1	
		2
Aantal leden op 1 juni 1991		474

THEMADAG EBEN-EMAEL (B)

De 12e oktober van dit jaar hopen wij als Documentatiegroep '40-'45 weer een themadag te houden.
Vanaf NS-station Eindhoven vertrekken wij om 10.00 uur per bus, Van der Valk Tours, naar het Fort d'Eben-Emael in België ten westen van Maastricht.
Het Fort heeft vooral grote bekendheid gekregen in de meidagen van 1940. Het is op de eerste oorlogsdag al ingenomen door hiervoor speciaal opgeleide Duitse elitetroepen.
Wij krijgen een rondleiding van ±2 uur in het fort en ±1 uur op het fort, de voertaal zal tijdens de rondleiding Nederlands zijn.
Wij raden u aan om warme kleding en gemakkelijk schoeisel te dragen, terwijl een zaklamp - hoewel niet nodig - uw bezoek kan vergemakkelijken.
ROKEN en FOTOGRAFEREN in het fort is ten strengste verboden.
De gang van zaken op 12 oktober zal als volgt zijn:

10.00 uur	Vertrek uit Eindhoven.
11.15 uur	Koffietafel in Van der Valk Motel Stein-Urmond.
13.00 uur	Aanvang rondleiding Fort d'Eben-Emael.
16.00 uur	Vertrek weer naar Motel Stein voor de koffie met vlaai.
19.00 uur	Aankomst Station Eindhoven.

De kosten van deze zeer bijzondere themadag, bedragen *f* 43,- per persoon, alles inbegrepen.
Aanmelding, door overmaking van dit bedrag op girorekening 617000 of bankrekening 66.37.63.487 (NMB), beide ten name van de penningmeester Documentatieroep '40-'45.
Uw inschrijving wordt uiterlijk 28 september 1991 tegemoet gezien. Bij overschrijding van het maximaal aantal deelnemers, zal de volgorde van betaling beslissen of u tot de gelukkigen behoort.

Met vriendelijke groeten,

J. Fioole

HERDENKING 45-JARIG BESTAAN '7 DECEMBER' DIVISIE

Op 21 september 1991 zal er in de Oranje Kazerne te Schaarsbergen een reunie worden georganiseerd ter gelegenheid van de herdenking van het 45-jarig bestaan van de '7 December' Divisie. In dit kader wordt ook een speciale gelegenheidsenveloppe uitgegeven.

Filatelistische gegevens:
Enveloppe: 100 grams papier, formaat 10 x 19 cm in meerkleurendruk. Op deze enveloppe staat een afbeelding van het voormalige Nederlands-Indië, met daarin verwerkt de Nederlandse vlag en het embleem van de divisie en het embleem van de destijds daaraan toegevoegde bewakingsbataljons.
Frankering: Milieuzegel van *f* 0,75.
Stempel: Veldpoststempel nr. 45 (voor de eerste maal gebruikt).
Insluiter: Een historisch overzicht over het ontstaan van de divisie, de diensttijd in Indonesië en enkele feiten uit de jongste geschiedenis in bondgenootschappelijk verband in de NAVO.
Verzending: Uitsluitend in andere omslag met uitzondering van de aangetekende enveloppe.
Aantekenen: Gebruikt wordt het aantekenstrookje 45-jarig bestaan '7 December' Divisie.
Bestellingen: De volgende uitvoeringen kunnen worden besteld:
A. Met veldpoststempel nr. 45 à *f* 4,- gedateerd 210991.
B. Als A maar dan aangetekend à *f* 11,50 gedateerd 210991.

De enveloppen kunnen worden besteld door storting van het verschuldigde bedrag op gironummer 91.389 t.n.v. 'Reüniecomité 1 Divisie '7 December', Koningsweg 31, Arnhem. Daarbij dient duidelijk te worden vermeld welke enveloppe(n) men wenst. Bestellingen moeten uiterlijk 31 augustus 1991 binnen zijn en worden in volgorde van binnenkomst behandeld.
In geval van uitverkoop vindt restitutie van het gestorte bedrag plaats. Bestellingen ná de sluitingsdatum dienen te worden verhoogd met *f* 1,- per enveloppe en worden verzonden indien nog voorradig.

PRINS BERNHARD 80 JAAR

Op 29 Juni 1991 hoopt Z.K.H. Prins Bernhard zijn 80ste verjaardag te vieren.
Bij de 60ste, 65ste, 70ste en 75ste verjaardag van de Prins is daaraan steeds bijzondere aandacht gegeven.
Zo is vijf jaar geleden een inzameling gehouden, waarvan de opbrengst door Z.K.H. voor een belangrijk deel werd bestemd voor de oprichting van de Prins Bernhard Leerstoel voor de internationale aspecten van de natuurbescherming aan de Rijksuniversiteit te Utrecht.
De Stichting Verjaardag Prins Bernhard werd bij Koninklijk Besluit van 24 juni 1986 bevoegd verklaard deze bijzondere leerstoel te vestigen.
De internationaal zeer bekende deskundige op dit gebied, professor Norman Myers, Ph.D. te Oxford, vervult het ambt van bijzonder hoogleraar in deze leerstoel, die in een grote behoefte blijkt te voorzien.
Nu de 80ste verjaardag van de Prins nadert, worden door onze stichting voorbereidingen getroffen, hem bij die gelegenheid door de aanbieding van een gezamenlijk geschenk, wederom te laten blijken, dat wij hem dankbaar zijn, dat hij voor ons land zoveel heeft betekend en nog betekent.
Dit gezamenlijk geschenk zal in overleg met Z.K.H. bestaan uit versterking van de financiële middelen van de Stichting Leerstoel Prins Bernhard, ten einde de continuïteit daarvan te verzekeren, meer projecten op te zetten en bestaande onderzoeken te intensiveren.

GRAAG NODIGEN WIJ U UIT
AAN DEZE ACTIE BIJ TE DRAGEN!

U kunt dit doen door Uw bijdrage te storten op - Bankrekening nr. 30.83.73.065 of - Gironummer 1661, beide t.n.v. de Stichting Verjaardag Prins Bernhard te Heemstede.

Alle bedragen, groot of klein zijn welkom; het gaat om de hartelijkheid van velen.

MOGEN WIJ OP U REKENEN?

NIEUWE MARS ENVELOPPE

(Herhaling)

In de serie enveloppen, gewijd aan Nederlandse schilders van militaire taferelen, een uitgave van de Nederlandse Vereniging ter Beoefening van de Militaire Historie 'Mars et Historia', verschijnt op 10 september a.s. de zesde enveloppe.
Deze enveloppe zal zijn gewijd aan de schilder W.P. van Geldorp. Het thema is de schutterij 1830-1907.

Filatelistische gegevens:
Enveloppe: 100 grams papier, 10 x 19 cm, vierkleurendruk.
Frankering: Frankeerzegel 75 cent, Koningin Beatrix en Prins Claus.
Stempel: PTT handstempel Amersfoort, d.d. 10 september 1991 en stempel 'Mars et Historia'.
Insluiter: Levensbeschrijving en historisch overzicht van het werk van W.P. van Geldorp.
Bestelling: Door storting van *f* 5,- per stuk op postgiro 31.41.628 t.n.v. H. Muller te Breda, onder vermelding van het aantal enveloppen 'W.P. van Geldorp'.

Bestellingen dienen voor de datum van uitgifte in ons bezit te zijn en zullen in volgorde van binnenkomst worden behandeld. Indien de enveloppe is uitverkocht wordt het bedrag teruggestort. Bestellingen na 10 september dienen te worden verhoogd met *f* 1,- extra per enveloppe. De verzending geschiedt in de week ná 10 september 1991.

De enveloppen nr. 2 (W.C. Staring), nr. 3 (J.W. van Oorschot), nr. 4 (A.M. Luyt) en nr. 5 (H.M. Krabbé) zijn nog beperkt verkrijgbaar à *f* 8,- per stuk.

Nieuwe expositie in het Nationaal Tinnen Figuren Museum

Met als onderwerp 'Koning Gustaaf Adolf van Zweden', 'De Leeuw uit het Noorden', brengt het Tinnen Figuren Museum te Ommen deze zomer weer een nieuwe wisseltentoonstelling.
De expositie is opgebouwd uit diverse collecties, zowel uit het buitenland als uit de eigen museumverzameling.
Gustaaf Adolf die leefde van 1594 tot 1632, nam met zijn soldaten deel aan de godsdienstoorlog, die Duitsland dertig jaar lang teisterde. Hij sneuvelde 1632 in de slag bij

Lützen, waar de Zweedse troepen de overwinning behaalden.
De dertigjarige oorlog had veel overeenkomst met onze tachtigjarige oorlog, een strijd tussen katholieken en protestanten, beide eindigden met de vrede van Münster in Westfalen in 1648.
De expositie bevat behalve een groot diorama van de slag bij Lützen, ook een aantal diorama's met episodes uit deze periode en verder nog een groot aantal figuren, uitgebeeld in de klederdracht van die tijd.
Nieuw bij deze expositie is, dat de bezoeker door middel van platen en teksten meer informatie over deze periode wordt geboden, zowel in de Nederlandse als de Duitse taal.

Naast deze wisseltentoonstelling kan men verder nog de permanente exposities van dr. Wieringa, prof. Diederich en Frazer bewonderen, twee verdiepingen vol kleur en afwisseling, een ontdekkingsreis in de geschiedenis.
Als extra attracties zijn er voor de kinderen gedurende de maanden juli en augustus, een kleurplatenwedstrijd met prijzen en elke woensdagmiddag de gelegenheid om onder leiding van de educatieve dienst tinnen figuren te beschilderen.
Het Nationaal Tinnen Figuren Museum wil ook deze zomer een attractie zijn voor jong en oud, die een bezoek aan Ommen brengen.

Stichting
Nationaal Tinnen Figuren Museum
Markt 1, 7731 DB Ommen.
Tel.: 05291-54500

DAF

FT 2300 HT voor NAAFI

De NAAFI (Navy, Army, Airforce Institutes) heeft een DAF FT 2300 HT aangeschaft voor haar locatie op Cyprus.
De NAAFI verzorgt voor alle Engelse militairen, waar dan ook ter wereld, de cantines, levensmiddelen en luxe goederen voorzieningen. Hiervoor beschikken zij over een uitgebreide vloot DAF voertuigen o.a. in Duitsland en in het Verenigd Koninkrijk.
Dit FT 2300 HT trekkerchassis is vanwege het gebruik op Cyprus uitgerust met een rechtsstuur inrichting.
De motor van het voertuig is een 8,25 l. DAF turbodiesel die 168 kw (228 pk) levert bij 2400 tpm.
Het 4 x 2 chassis is uitgerust met een korte dagcabine en heeft een wielbasis van 3,25 meter.
Het maximale treingewicht bedraagt 36 ton.

Evert Niemeijer,
DAF NL Militaire Zaken,
Tel.: 040-143127.

VOORAANKONDIGING THEMA-BIJEENKOMST

De afdeling militaire voertuigen en tanks organiseert op **zaterdag 7 september 1991** een bijeenkomst voor leden en introducé's met als onderwerp:
De motorisering van de krijgsmacht na de Tweede Wereldoorlog.
Het programma zal bestaan uit een lezing en het vertonen van enige films uit de jaren '50 en '60.
De bijeenkomst vindt plaats in het Militaire Luchtvaart Museum te Soesterberg. Het tijdstip van aanvang is om 10.00 uur.
In verband met het niet-open zijn van het Militaire Luchtvaart Museum op zaterdag, is het noodzakelijk dat de wachtcommandant van kamp Zeist op 7 september a.s. beschikt over een lijst van deelnemers.
Komt U? Dan opgeven per BRIEFKAART bij: J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda.
Brengt U één of meer introducé('s) mee, dan naam duidelijk vermelden op de briefkaart!

Zaterdag 7 september

THEMADAG VOERTUIGEN

Militaire Luchtvaart Museum

Zie elders in dit nummer

9 november

JAARVERGADERING

SOESTERBERG

LUSTRUM
TENTOONSTELLING

10 september/20 oktober 1991

DE DONDERBUS

Inkoop Verkoop Ruil

Antieke wapens, Orden, Militaria, Uniformen, Uitrustingsstukken, Documentatie Eerste en Tweede Wereldoorlog. Aankopen van gehele verzamelingen.

Adres:
Oostzeedijk beneden 231 A
3061 VW Rotterdam.
Geopend: vrijdag 19-21 uur,
zaterdag 10-18 uur.
Telefoon: 010-4140267
01862-2338
3274 ZJ Blaaksedijk - NL